

UNIVERZITET U SARAJEVU
FILOZOFSKI FAKULTET
SARAJEVO

PROVOĐENJE SLOBODNOG VREMENA UČENIKA
OŠ „OMER MUŠIĆ“ U KAKNJU

(Završni diplomski rad)

Mentorica: prof. dr. Lejla Kafedžić

Studentica: Elma Fejzović

Sarajevo, april 2019.

UNIVERZITET U SARAJEVU
FILOZOFSKI FAKULTET
SARAJEVO

PROVOĐENJE SLOBODNOG VREMENA UČENIKA
OŠ „OMER MUŠIĆ“ U KAKNJU

(Završni diplomski rad)

Mentorica: prof. dr. Lejla Kafedžić

Studentica: Elma Fejzović

Sarajevo, april 2019.

ZAHVALA

Za nesebičnu pomoć tokom svih godina studiranja, za razumijevanje i usmjeravanje prilikom izrade završnog rada zahvala pripada mojoj mentorici

prof. dr. Lejli Kafedžić

Za podršku, strpljenje, ustupljeno mjesto i vrijeme za istraživanje zahvala pripada
direktoru OŠ „Omer Mušić“ u Kaknju Kurtović Fikretu i pedagogici Obralića Naili

Posebna zahvala pripada

mojim roditeljima Hikmeti i Zikretu, bratu Enveru

i mužu prof. Faruku ef. Agiću

SADRŽAJ

UVOD.....	1
DEFINIRANJE OSNOVNIH POJMOVA.....	2
TEORIJSKI DIO ISTRAŽIVANJA.....	4
1. Slobodno vrijeme kao važan faktor u životu pojedinca.....	5
1.1. Historijski razvoj slobodnog vremena.....	7
1.2. Pedagogija slobodnog vremena.....	9
1.3. Odgoj i obrazovanje u slobodnom vremenu.....	14
1.4. Specifičnosti slobodnog vremena.....	16
1.5. Aktivnosti slobodnog vremena i njihova klasifikacija.....	18
1.6. Načela (principi) korištenja slobodnog vremena.....	21
2. Faktori provođenja i organiziranja slobodnog vremena.....	24
2.1. Obitelj i slobodno vrijeme.....	24
2.2. Škola i slobodno vrijeme.....	26
2.3. Vršnjaci i slobodno vrijeme.....	29
2.4. Igra kao jedna od glavnih aktivnosti djece u slobodnom vremenu.....	30
2.5. Masmediji i slobodno vrijeme.....	33
3. Osposobljavanje kadra koji će kreirati aktivnosti učenika u slobodno vrijeme.....	36
4. Uloga nastavnika u vannastavnim aktivnostima.....	38
METODOLOŠKI DIO ISTRAŽIVANJA.....	40
5. Predmet istraživanja.....	41
5.1. Cilj i zadaci istraživanja.....	42
5.2. Hipoteze istraživanja.....	42
5.3. Metode istraživanja.....	43
5.4. Tehnike istraživanja.....	43
5.5. Instrumenti istraživanja.....	44

5.6. Statistička obrada podataka.....	44
5.7. Uzorak istraživanja.....	45
ANALIZA I INTERPRETACIJA REZULTATA ISTRAŽIVANJA.....	46
6. Bavljenje učenika sportom u slobodno vrijeme.....	47
6.1. Učenici razredne nastave.....	47
6.2. Učenici predmetne nastave.....	49
6.3. Kratka analiza i usporedba rezultata učenika razredne i predmetne nastave.....	51
7. Kulturne aktivnosti u slobodnom vremenu.....	52
7.1. Učenici razredne nastave.....	52
7.2. Učenici predmetne nastave.....	53
7.3. Kratka analiza i usporedba rezultata učenika razredne i predmetne nastave.....	53
8. Prakticiranje vjere u slobodno vremenu učenika.....	54
8.1. Učenici razredne nastave.....	54
8.2. Učenici predmetne nastave.....	55
8.3. Kratka analiza i usporedba rezultata učenika razredne i predmetne nastave.....	55
9. Mobitel i slobodno vrijeme učenika.....	56
9.1. Učenici razredne nastave.....	56
9.2. Učenici predmetne nastave.....	58
9.3. Kratka analiza i usporedba rezultata učenika razredne i predmetne nastave.....	59
10. Analiza ostalih odgovora iz ankete/intervjua za učenike.....	60
11. Mišljenje nastavnika o provođenju slobodnog vremena učenika.....	67
11.1. Kratka analiza rezultata mišljenja nastavnika.....	72
12. Mišljenje roditelja o slobodnom vremenu njihove djece.....	73
12.1. Kratka analiza rezultata mišljenja roditelja	79
ZAKLJUČAK I PREPORUKE.....	81
LITERATURA.....	85
POPIS TABELA.....	87

PRILOZI.....	90
PRILOG 1. Protokol intervjuja za učenike razredne nastave.....	90
PRILOG 2. Anketni upitnik za učenike predmetne nastave.....	92
PRILOG 3. Anketni upitnik za nastavnike.....	94
PRILOG 4. Anketni upitnik za roditelje.....	96

UVOD

Živimo u 21. stoljeću, tzv. modernom stoljeću, stoljeću kada razvoj tehnike i tehnologije napreduje brže nego ikada do sad. Kao odgajatelji, prosvjetni radnici, te roditelji konstantno trebamo biti uključeni u sve tokove života, kako bismo pružili kvalitetan odgaj i obrazovanje za naše učenike i djecu. Ono što je usko vezano za odgoj i obrazovanje jeste slobodno vrijeme. Slobodno vrijeme je jako važan faktor u životu svakog čovjeka i njegov je sastavni dio. Nastavnici i roditelji su ti koji se trebaju truditi da svakom djetetu obezbijede vrijeme samo za njih, tj. slobodno vrijeme kako ne bi došlo do problema koji se javljaju kada su djeca u slobodnom vremenu prepuštena sama sebi bez nadzora starijih i kontrole u svrhu što kvalitetnijeg korištenja istog, sa što manje štetnih posljedica za njihovu ličnost.

Poželjno je da slobodno vrijeme bude protkano kako odmorom i igrom, tako i sportom, vjerskim i kulturnim aktivnostima, te u svrhu proširenja već postojećih znanja. Aktivnosti slobodnog vremena treba da budu što raznovrsnije. Posebnu pažnju odrasli trebaju obratiti na sadržaje kojima se djeca bave u svoje slobodno vrijeme, a koji nisu primjereni njihovom uzrastu. Igrice, crtani filmovi i slični sadržaji su puni nasilja, a to nasilje se prenosi na ulicu, školsko dvorište, školske klupe tj. među same učenike. Pored nasilja tu su svakako i ostali društveno neprihvatljivi oblici ponašanja.

Obzirom da je slobodno vrijeme svakog pojedinca vrijeme koje on ispunjava po svojim željama u zavisnosti od svojih mogućnosti i interesovanja onda će mu to vrijeme dobro doći da u potpunosti upozna sebe i svoju ličnost. Osoba treba od najranije dobi da uči kako da racionalno i smisleno iskoristi svoje slobodno vrijeme, te da to vrijeme pravilno planira i organizuje.

Ovo istraživanje usmjereno je na to da se utvrdi na koji način učenici osnovnoškolskog uzrasta provode svoje slobodno vrijeme, za koje aktivnosti pokazuju najveće interesovanje, te kakvo je mišljenje nastavnika i roditelja o provođenju slobodnog vremena učenika, kako bi se na vrijeme moglo uticati na svijest učenika o kvalitetnom provođenju slobodnog vremena u tom uzrastu.

Važnu ulogu u planiranju i organiziranju slobodnog vremena imaju, pored ostalih odgojnih faktora, porodica i škola, stoga smo odlučili u istraživanje uključiti, pored samih učenika, njihove nastavnike i roditelje kako bismo dobili što jasniju sliku o tome kako učenici provode svoje slobodno vrijeme.

DEFINIRANJE OSNOVNIH POJMOVA

„**Slobodno vrijeme** označava vrijeme koje pojedinac ispunjava i oblikuje prema vlastitim željama, bez bilo kakve obaveze ili nužde. To je dio života svakog čovjeka, postoji svakog dana i u svakoj sredini, ali je različito s obzirom na dob, spol, zanimanje, mjesto boravka, razvijenost sredine, stupanj interesa, ciljeve društvenog poretka i njegove mogućnosti. Slobodno vrijeme je sastavni dio čovjekove aktivnosti, vrijeme izvan profesionalnih, porodičnih i društvenih obaveza, u kojem pojedinac po svojoj volji odabira oblike i sadržaje odmora, razonode i stvaralaštva“¹

„**Slobodno vrijeme** je vrijeme aktivna odmora, razonode, stvaralačkog potvrđivanja ličnosti.²

„**Slobodno vrijeme** je preostali dio vremena kojim pojedina osoba samostalno raspolaže poslije završenih različitih nastavnih i vannastavnih obaveza i pomaganja u roditeljskom domu“³

„**Pedagogija slobodnog vremena** je posebna pedagoška naučna disciplina koja proučava zakonitosti procesa vaspitanja (samovaspitanja) u slobodnom vremenu kao i zakonitosti procesa vaspitanja (samovaspitanja) za korištenje slobodnog vremena“⁴

„Ona je znanstveno – pedagogijska disciplina koja proučava i pronalazi mogućnosti da se nekontrolirani odgojni utjecaji u slobodnom vremenu učine kontroliranim.“⁵

„**Vannastavne aktivnosti** su jedan od ostalih oblika neposrednog odgojno – obrazovnog rada, a odnose se na aktivnosti učenika koje se organiziraju radi produbljivanja i razvijanja njihovih stvaralačkih sposobnosti, sticanja pozitivnih navika i vještina u slobodnom vremenu.“⁶

---

¹ Pedagoška enciklopedija II, 1989. str. 353.

² Previšić, V. (2001.) prema Tomić, Hasanović, 2007. str. 5.

³ Ajanović, Stevanović (2004.) prema Tomić, Hasanović, 2007. str. 7.

⁴ Branković, Ilić (2003.) prema Tomić, Hasanović, 2007. str. 7.

⁵ Vukasović, A., 2001. str. 301.

⁶ Zakon o osnovnoj školi zeničko - dobojskog kantona str. 3.

„**Osnovna škola** je škola koju učenik pohađa kao prvu školu, a ona omogućava sticanje temeljnih znanja, vještina, navika, sposobnosti neophodnih za život i rad ili nastavak daljeg školovanja.“⁷

„**Učenik** je subjekt u odgojno – obrazovnom procesu u svim njegovim etapama od planiranja, preko realizacije, do vrednovanja.“⁸

„**Nastavnik** je lice kvalificirano za izvođenje nastave, odnosno za odgojno – obrazovni rad sa djecom, mladima i odraslima koji treba imati široko opće obrazovanje, treba dobro poznavati disciplinu koju predaje, poznavati psihološko – pedagoške i didaktičko metodičke osnove nastave i odgoja, te imati ljudske kvalitete za nastavničku profesiju.“⁹

„**Roditelji** - staratelji - usvojitelji su osnovni odgajatelji svoje djece. Roditelji su obavezni svojoj djeci osigurati redovno pohađanje škole tokom perioda obaveznog školovanja.“¹⁰

---

⁷ Isto str. 1.

⁸ Isto str. 1.

⁹ Isto str. 2.

¹⁰ Isto str. 2.

TEORIJSKI DIO ISTRAŽIVANJA

1. SLOBODNO VRIJEME KAO VAŽAN FAKTOR U ŽIVOTU POJEDINCA

Slobodno vrijeme je vrijeme na koje svi imaju pravo. To je vrijeme kojim pojedinac može raspolagati po svojim željama i mogućnostima. Suprotnost je obaveznom radu. „Slobodno vrijeme označava vrijeme koje pojedinac ispunjava i oblikuje prema vlastitim željama, bez bilo kakve obaveze ili nužde. To je dio života svakog čovjeka, postoji svakog dana i u svakoj sredini, ali je različito s obzirom na dob, spol, zanimanje, mjesto boravka, razvijenost sredine, stupanj interesa, ciljeve društvenog poretka i njegove mogućnosti. Slobodno vrijeme je sastavni dio čovjekove aktivnosti, vrijeme izvan profesionalnih, porodičnih i društvenih obaveza, u kojem pojedinac po svojoj volji odabira oblike i sadržaje odmora, razonode i stvaralaštva“.¹¹

„Slobodno vrijeme zahvaća i prodire gotovo u sva područja društvenog života: socijalna, ekonomska, politička, kulturna, znanstvena i pedagoška; ono postaje sveobuhvatna pojava, ili, kako ga neki francuski sociolozi nazivaju „un phénomène social total“.¹²

Slobodno vrijeme je vremenom postalo toliko značajna pojava da je prerasla u akademsku disciplinu, a njeno izučavanje će u mnogome pomoći pedagozima, psiholozima, socijalnim radnicima, prosvjetnim radnicima iz svih oblasti zbog toga što su oni ti koji se svakodnevno susreću i rade djecom i mladima. Stoga je i neophodno da oni budu ti koji će pomoći djeci i mladim kako da provode svoje slobodno vrijeme, te da pronađu adekvatan način za to kako ono ne bi postalo mrtvo vrijeme i imalo negativne posljedice za razvoj učenikove ličnosti.

Slobodno vrijeme je skup aktivnosti kojima se pojedinac po svojoj volji može potpuno posvetiti. Od njega zavisi da li će se odmarati ili zabavljati, da li će učiti i nadograđivati svoju ličnost ili će ostvarivati svoju slobodnu stvaralačku sposobnost nakon što je završio sve obaveze bilo da su to poslovne, porodične ili neke druge u pitanju.

---

¹¹ Pedagoška enciklopedija II, 1989. str. 353.

¹² Janković, 1973. str. 12.

Slobodno vrijeme je vrijeme koje itekako ima svoj značaj, smisao i funkciju. „Tri najvažnije funkcije slobodnog vremena prema Dumazedieru:

1. *Odmaranje,*
2. *Razonoda i*
3. *Razvoj ličnosti.*“¹³

Odmaranje pojedincu služi kako bi se riješio umora koji je nastao kao proizvod neke aktivnosti. Ova funkcija bi trebala biti odmor i od fizičkog i od psihičkog opterećenja. Danas je sve više ovog drugog. Skraćeno je radno vrijeme, ali ubrzan tempo i stres sa kojim se svakodnevno susreću mnogi dovodi do tog zamora stoga je prijeko potrebno da ova prva funkcija slobodnog vremena bude u potpunosti zadovoljena.

Razonoda je druga funkcija koja treba da u život pojedinca unese živost kako slobodno vrijeme ne bi postalo mrtvo. Autor smatra da postoje dvije vrste razonode, ona koja utiče na stil života pojedinca i ona razonoda koja je u dodiru sa umjetničkim iskazom.

Razvoj ličnosti je treća funkcija koja ni malo ne smije da bude zapostavljena u odnosu na prethodne dvije, ona treba da bude slobodna i da omogući pojedincu potpuni razvoj u onim sferama u kojima se on pronalazi.

U suštini potrebno je da se sve tri funkcije slobodnog vremena međusobno nadopunjuju i u svakom trenutku budu povezane kako bi osoba što kvalitetnije upotpunila svoje slobodno vrijeme. Ono što roditelji i nastavnici treba da nauče svoju djecu i učenike jeste da znaju pravilno planirati i organizirati svoje slobodno vrijeme, da ono bude kreativno, kulturno i pedagoški svrhovito. Ne smiju dozvoliti da se djeca prepuste raznim lošim i negativnim uticajima iz okoline koji ih svakodnevno okružuju i „napadaju“. Slobodno vrijeme ima jako značajan uticaj na mladu ličnost, njeno ponašanje i djelovanje.

„Ovladavanje kulturom uporabe slobodnog vremena jedan je od najvažnijih pedagoških zadataka suvremene civilizacije. Ljudska zajednica je pred problemom koji glasi: kako iskoristiti slobodno vrijeme da ono svakom pojedincu pruži zadovoljstvo, mogućnosti raznovrsnih aktivnosti i očitovanje stvaralačkih sposobnosti, a da istodobno pridonosi i

---

¹³ Vukasović, A. 2001. str. 291.

dobrobiti zajednice. U tom značenju odgoj mora biti planiran i organiziran u svjetlu potreba slobodnog vremena, ali i slobodni vrijeme u svjetlu suvremenog odgoja.“¹⁴

Svakom pojedincu treba pomoći da spozna sebe, svoje mogućnosti, afinitete, želje i potrebe, kako bi se što bolje pronašao u određenoj aktivnosti i na što kvalitetniji način iskoristio kako svoje potencijale tako i svoje slobodno vrijeme.

1.1. HISTORIJSKI RAZVOJ SLOBODNOG VREMENA

Slobodno vrijeme nije pojava koja se nedavno pojavila u našem društvu, ali jeste pojava kojom su se u povijesti pedagogije i školstva bavili mnogi pedagozi, sociolozi, filozofi. Počeci mu sežu od antičkog perioda. Aristotel je bio taj koji je još prije dvije hiljade godina smatrao da je jedan od osnovnih izazova sa kojim se čovjek suočava tad kako ispuniti svoje slobodno vrijeme. „Građani ne treba da se bave manuelnim radom, niti trgovinom, jer takav život nema u sebi ničeg plemenitog i protivan je vrlini. Oni ne treba da se bave ni zemljoradnjom, jer za njegovanje vrline i za državne poslove potrebno je dosta slobodnog vremena.“¹⁵ „Za slobodnog Grka i antičke filozofe sreća i postoji samo u slobodnom vremenu.“¹⁶ U tom periodu slobodno vrijeme je bilo privilegija bogatih i vladajuće klase. Samo visoki staleži su imali mogućnost uživanja u slobodnom vremenu. Slobodno vrijeme ispunjavali su raznim disciplinama poput igara i sportova. Dok su s druge strane bili oni koji su radili veoma teške poslove od kojih im nije preostajalo mnogo slobodnog vremena, ali kako su bili izuzetno siromašni nisu ni mogli da uživaju u čarima slobodnog vremena.

„Osnovne karakteristike antičkog slobodnog vremena, grčke scholē, odnosno rimskog rimskog otiuma, bile su:

- aristokratizacija korištenja slobodnog vremena, tj. bavljenje slobodnim vremenom pripadalo je kao privilegij vladajućoj klasi koja se nije bavila proizvodnim radom, već je živjela od rada robova i nižih staleža;
- smisao slobodnog vremena bio je stjecanje vrline, individualni razvoj u duhu kalokagatije, samoobrazovanje i afirmacija ličnosti;

---

¹⁴ Isto str. 292.

¹⁵ Aristotel, prema Janković 1973. str. 15.

¹⁶ Vukasović, A. 2001. str. 290.

- sadržaji slobodnog vremena bile su većinom kulturne, umjetničke, sportske i zabavne djelatnosti;
- mogućnosti sa masovnim korištenjem slobodnog vremena osiguravalo je društvo uvođenjem i organiziranjem brojnih svečanosti i igara te uzgradnjom za to potrebnih objekata;
- sastavni dio odgoja slobodnih građana bilo je primanje mladih generacija za kulturno i čovjeka dostojno provođenje slobodnog vremena.“¹⁷

Kako je vrijeme prolazilo, dolaskom industrijske revolucije, povećanjem proizvodnje, smanjio se broj radnih sati i slobodno vrijeme je sve više dolazilo do izražaja i kod srednje klase. „Mnoge od stvari kojima danas ispunjavamo slobodno vrijeme pojavile su se u 19. vijeku. Fudbal, ragbi, hokej, bejzbol pretvoreni su u sportove koji su ljudi gledali uživo.“¹⁸

Aktivnosti su se počele nizati poput šetnji u parkovima, pismeni ljudi su sve više čitali, posjećivanje muzejima, teniskim i golf klubovima, itd. Ali isto tako počeli su sve više i razmišljati koja je to svrha postojanja slobodnog vremena. U dvadesetom vijeku mišljenja stručnjaka sve više bivaju podijeljena. Pozitivna nota koju nosi slobodno vrijeme je bila odmor i bavljenje raznim aktivnostima, dok je druga strana bila zabrinuta zbog negativne konotacije koju slobodno vrijeme nosi sa sobom, a to je da društvo ne postane uspavano i da se ne udalji od svojih svakodnevnih radnih navika. „Britanski filozof Bertran Rasel je predvidio da će mnogi ljudi koristiti svoje slobodno vrijeme za samousavršavanje; ljudi će čitati i učiti, ili će se baviti hobijima koji dovode do opuštanja, kao što su ribolov, uređivanje vrta i slikanje.“¹⁹

Danas svjedočimo kako se ovo Raselovo predviđanje i ostvaruje. Zbog ubrzanog načina života, svakodnevnog stresa koji ljudi proživljavaju, sve je više onih koji svoje slobodno vrijeme provode uz aktivnosti koje vode ka opuštanju. Muzika odnosno pjevanje i sviranje su aktivnosti koje datiraju još iz davnina, gledanje televizije je dugo vremena bila glavna aktivnost među ljudima, čitanje je postajalo sve zanimljivije zbog velike mogućnosti izbora sve do dolaska tzv. „modernog doba“. Ovo doba sa sobom je donijelo dva vala.

---

¹⁷ Janković, 1973. str. 18.

¹⁸ Karić, E., Grandić, R. 2010. str. 8.

¹⁹ Isto str. 8.

Jedan je taj koje modernom čovjeku olakšavaju svakodnevni život poput računara, tableta, mobitela, raznih mašina pa čak i robota, da olakšaju čovjeku fizički posao, dok s druge strane imamo val koji je zahvatio moderno društvo, a to je sve više psihičkog umora. Nameće se pitanje, kako je odmarati se od fizičkog umora, a kako od psihičkog?! Da li imamo dovoljno slobodnog vremena da odmorimo u potpunosti i spremimo se za nove izazove? Kako kvalitetno iskoristiti to vrijeme?

„U toj neizvjesnosti i mutnoj stvarnosti čovjek bira ono što je izvor rizika i odgovornosti, te mu je najdraža i najbliža aktivnost koja ga ne obavezuje, ali ga odvaja od svijeta koji doživljava kao opasnost, te tako želi da se bar za trenutak opusti i zaboravi brige i probleme, što je moramo priznati, više hedonistički izbor nego kreativan.“²⁰

Jasno je da se čovjek nakon napornog rada i aktivnosti treba odmoriti i zabaviti ali isto tako treba da mu bude važno da se u tim aktivnostima ne pretjeruje kako njegovo slobodno vrijeme ne bi postalo isključivo vrijeme za zabavu.

1.2. PEDAGOGIJA SLOBODNOG VREMENA

Pedagogija je naučna disciplina koja se bavi odgojem, dok se pedagogija slobodnog vremena bavi odgojem u slobodno vrijeme. „Ona je znanstveno - pedagoška disciplina koja proučava i pronalazi mogućnosti da se nekontrolirani odgojni utjecaji u slobodnom vremenu učine kontroliranim.“²¹ „Pedagogija slobodnog vremena je grana suvremene pedagogije koja se osniva na zakonitostima i postavkama opće pedagogije, iz njih proizlazi, a pobliže tumači, proučava i istražuje odgojnu problematiku slobodnog vremena u najširem smislu riječi.“²² „Pedagogija slobodnog vremena je posebna pedagoška naučna disciplina koja proučava zakonitosti procesa vaspitanja (samovaspitanja) u slobodnom vremenu kao i zakonitosti procesa vaspitanja (samovaspitanja) za korištenje slobodnog vremena.“²³

Iz ovih definicija možemo zaključiti da su odgoj u slobodnom vremenu i odgoj za slobodno vrijeme dvije najvažnije komponente, a samim time i predmet proučavanja pedagogije slobodnog vremena.

---

²⁰ Pehar (2003.) prema Tomić, Hasanović 2007. str.5

²¹ Vukasović, A. 2001 str. 301.

²² Janković, 1973. str. 72.

²³ Branković, Ilić (2003) prema Tomić, Hasanović, 2007. str. 7.

„Predmet njenog izučavanja su odgojna nastojanja (odgoj) u slobodnom vremenu. Za razliku od drugih pedagoških disciplina ona proučava sve prigodne, slučajne, nenamjerne i neorganizirane utjecaje na mlade i odrasle sa svrhom da ih upozna, potisne njihovo negativno djelovanje i pojača pozitivne utjecaje u slobodnom vremenu.“²⁴

Pedagogija slobodnog vremena bi trebala biti ravnopravna sa ostalim naukama u cijelom sistemu pedagoških nauka. „Pedagogija slobodnog vremena je tijesno povezana sa opštom pedagogijom, ali i sa ostalim društvenim naukama; to najbolje dokazuje činjenica da je slobodno vrijeme društvena pojava koja zauzima značajno mjesto u mnogim područjima života ljudi i da je usljed toga postala predmet proučavanja svih ovih nauka koje se bave istraživanjem društva i njegovog kretanja, kao i onih u čiji sadržaj ulazi sam čovjek, njegov fizički i psihički razvoj, njegova egzistencija i položaj u društvu.“²⁵

„Smisao je pedagogije slobodnog vremena pronaći putove i načine da se oslobođeno vrijeme učini djelotvornim činiteljem permanentnog učenja, djelovanja, stvaranja i usavršavanja čovjeka u suglasju s težnjama ljudske zajednice.“²⁶ Ona nastoji da pojedincu pružiti što bolju teorijsku podlogu o tome kako da na što bolji način iskoristi sve mogućnosti koje mu slobodno vrijeme nudi kroz savjetovanje, upućivanje, poticanje, a pri tome nastoji da otkloni negativne i štetne uticaje iz okoline, a koji direktno utiču na razvoj pojedinca i njegove ličnosti. „Cilj pedagogije slobodnog vremena je proučavanje odgoja u slobodnom vremenu radi otkrivanja novih spoznaja i razvoja teorije, unapređivanje odgojne djelatnosti na tom području i vrednovanje teoretskih i praktičnih postignuća.“²⁷

Pedagogija slobodnog vremena kao naučna disciplina ima nekoliko bitnih zadataka, a koji se mogu podijeliti u šest sljedećih grupa:²⁸

1. *Deskriptivni zadatak* - odnosi se na opis fenomena i problema koji ulaze u pedagogiju slobodnog vremena. Deskriptivni zadatak ne tiče se samo opisa pojave vaspitanja (što se u procesima vaspitanja događa, kako se događa, šta prati vaspitna dešavanja, koje

---

²⁴ Vukasović, A. 2001. str. 301.

²⁵ Karić, Grandić, 2010. str. 51.

²⁶ Isto str. 302.

²⁷ Tomić, Hasanović, 2007. str. 8.

²⁸ Rosić (2005) prema Karić, Grandić, 2010. str. 48.

su posljedice i pretpostavke vaspitnog čina), već i stvaranja pojmovnog sistema, redefiniranje pojmova pedagogije slobodnog vremena.

2. *Klasifikacijski zadatak* - sređivanje građe prema logičkim i naučnim kriterijumima, prema sadržinskoj pripadnosti, prema važnosti činjenica, generalizacija, deskripcija. Klasifikacijski zadatak pedagogije slobodnog vremena odnosi se na unošenje reda u deskriptivsku građu, sistematizovanje i klasifikovanje. Time se problemi svrstavaju u grupe i razvija se kategorijalni sistem pedagogije slobodnog vremena – sistem osnovnih i posebnih pedagoških pojmova.
3. *Eksplanacijski zadatak* - tiče se objašnjenja toka razvoja fenomena vaspitanja ili vaspitnih procesa, posljedica koje izaziva određen tok vaspitnog procesa, povratnih pojava vaspitnog procesa, posljedica vaspitnog djelovanja i dr. Eksplanacijski zadatak objašnjava šta se dogodilo, kako se dogodilo, kada se dogodilo, gde se dogodilo i sl., što je od izuzetnog značaja za djelotvornost vaspitnog djelovanja u slobodnom vremenu.
4. *Eksplorativni zadatak* - s obzirom na unutrašnju dinamiku vaspitnog fenomena i njenu duboku povezanost sa dinamikom društva i brzim promjenama u savremenoj kulturi, uočava da mnoge činjenice socio - kulturnog života ulaze u područje predmeta pedagogije slobodnog vremena i zahtijevaju dalja istraživanja. Dinamika produkcije pedagoških saznanja te interakcije sa drugim naukama zahtjeva izradu pregleda pojedinih problemskih sklopova, uspostavljanje horizontalnih i vertikalnih veza unutar pedagoških disciplina, kao i preglede koji se tiču graničnih područja u sadržajnom i metološkom pogledu.
5. *Eksplikativni zadatak* - tiče se istraživanja i objašnjavanja utročno - posljedičnih veza među pojavama i odgovara na pitanje - zašto. Na temelju otkrivanja tih veza pedagoško saznanje utvrđuje pedagoške zakonitosti i zakone. Iako je zbog dinamike prirode vaspitnog fenomena veoma teško utvrditi zakonomjernosti pojava i pedagoške zakone kao najviši oblik naučnog saznanja, pedagogija slobodnog vremena ne odriče se ovog zadatka. Na temelju utvrđivanja kauzalnih, odnosno uzročno - posljedičnih veza, moguće je vršiti predviđanje unutar vaspitnog fenomena i time postići optimalizaciju vaspitnog postupanja u slobodnom vremenu.

6. *Normativni zadatak* - ne odnosi se na totalitet vaspitnog fenomena, već načelno na segmente vaspitnog fenomena, na ispitivanje kontigencijskih uslova, faktora i interakcija koje prate određene vrijednosti i na njima osnovna ponašanja i djelovanja. Vaspitanje se u humanističkoj paradigmi ne shvata kao fenomen manipulacije, već emancipacije čoveka. Slobodnom čoveku ne mogu se pripisati vrijednosti koje mora prihvatiti da bi bio čovek, niti nametnuti smisao života jer bi to bila negacija slobode. Normativni zadatak pretpostavlja i traži kritiku postojećeg.

Također, pedagogija slobodnog vremena ima svoje osnovne zadatke:²⁹

- oblikovanje teorije i prakse pedagogije i didaktike slobodnog vremena,
- oblikovanje ciljeva, sadržaja, principa, metoda, organizacije i činioca vaspitanja u slobodnom vremenu i za slobodno vrijeme,
- praćenje i proučavanje procesa i dostignuća slobodnog vremena u vaspitanju, otkrivanje uticaja slobodnog vremena za razvoj ličnosti,
- savjetovanje za korištenje slobodnog vremena djece, mladih i odraslih,
- briga za osposobljavanje kadrova za istraživački rad, organizovanje i vođenje djelatnosti slobodnog vremena,
- doprinos izgrađivanju pravilnijeg odnosa društva prema slobodnom vremenu,
- povezuje sa drugim naukama i naučnim disciplinama koje proučavaju neke aspekte slobodnog vremena.

Još neki od zadataka pedagogije slobodnog vremena:³⁰

1. teoretsko proučavanje, istraživanje i konstituiranje posebno teorije odgoja u slobodnom vremenu i za korištenje slobodnog vremena,
2. kritičko vrednovanje definicije slobodnog vremena koja je nastala u drugim znanostima i da slobodno vrijeme definira kao pedagošku kategoriju,

---

²⁹ Isto str. 50.

³⁰ Tomić, Hasanović, 2007. str. 8.

3. proučavanje različitih aktivnosti u slobodnom vremenu i njihovog utjecaja na formiranje i razvoj ličnosti,
4. proučavanje, otkrivanje i doprinos uvođenju saznanja o slobodnom vremenu u programe školovanja mladih,
5. doprinos izgradnji pravilnijeg odnosa društva prema slobodnome vremenu,
6. kritičko vrednovanje sadržaja slobodnog vremenog aspekta odgoja,
7. iznalaženje i vrednovanje primjerenosti i efikasnosti principa, metoda i oblika odgoja za slobodno vrijeme i u slobodnom vremenu,
8. da vodi brigu o pripremanju i osposobljavanju kadrova za područje slobodnog vremena,
9. da tijesno surađuje i da se povezuje s drugim znanostima koje proučavaju neke aspekte slobodnog vremena i
10. da razvija specifične metodološke postupke proučavanja i istraživanja odgoja za slobodno vrijeme i u slobodnom vremenu.

„Svrha pedagogije slobodnog vremena je proučavanje odgoja u slobodnom vremenu radi otkrivanja novih spoznaja i razvitka teorije, unapređivanja odgojne djelatnosti na tom području i vrednovanja teorijskih i praktičnih postignuća. Iz tog proizilaze tri konkretna zadatka pedagogije slobodnog vremena:

1. da proučava specifične mogućnosti odgojne djelatnosti u slobodnom vremenu, otkriva zakonitosti toga rada, obogaćuje pedagoški spoznaje i tako razvija teoriju odgoja u slobodnom vremenu,
2. da primjenom odgovarajućih znanstvenih spoznaja i zakonitosti stvara teorijske pretpostavke za stalno unapređivanje odgojno - obrazovnog rada i svih oblika aktivnosti u funkciji kulturnog i čovjeka dostojnog korištenja slobodnog vremena,
3. da znanstveno – kritički prati i vreduje rezultate ostvarene u području odgoja u slobodnom vremenu i njegove teorije.“³¹

---

³¹ Vukasović, A. 2001. str. 302.

Različiti autori različito navode i tumače zadatke pedagogije slobodnog vremena, neki se fokusiraju na srž i konkretizuju, dok drugi predstavljaju širu lepezu zadataka. Jedno je sigurno, najznačajniji zadatak pedagogije slobodnog vremena sada, ali i u budućnosti, će biti uklanjanje negativnih uticaja koji svakodnevno napadaju naše društvo, posebno djecu u ranom i osnovnoškolskom uzrastu.

1.3. ODGOJ I OBRAZOVANJE U SLOBODNOM VREMENU

Od rođenja čovjeka pa do njegove smrti odgoj odnosno odgojni proces je taj koji ga prati. Faktori koji direktno ili indirektno utiču na razvoj čovjekove ličnosti su porodica, odgojno - obrazovne ustanove, kulturne i vjerske ustanove, masmediji, itd. Okolina je ta koja također ima veliki uticaj na čovjekov razvoj, kao i svaka aktivnost koju on izvršava.

„Za razliku vaspitanja i obrazovanja za slobodno vrijeme, koje je svojevrstan proces sticanja specifičnih obrazovnih sadržaja, vaspitanje i obrazovanje u slobodnom vremenu je vid ostvarenja koncepcije permanentnog obrazovanja, odnosno predstavlja sadržaj slobodnog vremena. Dakle, dok je vaspitanje i obrazovanje za slobodno vrijeme sadržaj obrazovanja, vaspitanje i obrazovanje u slobodnom vremenu se odnosi na sadržaj slobodnog vremena. Ono obuhvata intelektualnu, moralnu, estetsku, radnu i fizičku komponentu razvoja ličnosti. Budući da vaspitanje i obrazovanje može biti shvaćeno u širem i u užem smislu i vaspitno - obrazovna aktivnost u slobodnom vremenu može biti shvaćena široko i usko.“³²

Odgoj i obrazovanje u slobodnom vremenu i za slobodno vrijeme sve su više zastupljeni i prijeko potrebni kako slobodno vrijeme ne bi palo pod negativne uticaje naše svakodnevnice.

„Uspjeh odgojnih nastojanja u velikoj mjeri ovisi o usaglašenosti odgojnih uticaja. To znači da je prijeko potrebno uklanjati negativne utjecaje, a njih je vrlo mnogo u slobodnom vremenu. Stoga slobodno vrijeme sve više postaje predmetom pedagoških proučavanja. Treba otkriti i upoznati izvore negativnih utjecaja da bi ih se moglo ukloniti ili bar izbjeći njihove negativne posljedice“³³ To je jedan od važnih zadataka odgoja u slobodnom vremenu.

„Slobodno vrijeme može koristiti na dva načina: *na društveno – pozitivan i kulturnan način i društveno - negativan, nekulturnan način*. Pravi smisao odgoja u slobodnom vremenu jeste

---

³² Karić, Grandić, 2010. str. 54.

³³ Vukasović, A. 2001. str. 289.

osposobiti sve mlade i odrasle ljude da kulturno i pedagoški svrhovito provode svoje slobodno vrijeme i upoznati ih s nekontrolisanim utjecajima koji djeluju u slobodnom vremenu, utvrditi njihovo odgojno značenje i regulirati ga, tj. potiskivati negativno, a pojačavati pozitivno djelovanje.“³⁴

Slobodno vrijeme treba da bude planski i smisleno oblikovano, te organizovano na način da omogući pojedincu da se bavi vrijednim i kulturnim djelatnostima. Slobodne aktivnosti treba da bude sastavni dio čovjekovog života i da zadovoljavaju njegove potrebe.

„Odgoj u tom značenju treba planirati i organizirati u svjetlu potreba slobodnog vremena, a slobodno vrijeme u svjetlu savremenog odgoja. Slobodno vrijeme je važan faktor svestranog razvoja čovjeka. Ono proširuje proces stjecanja znanja, širi spoznajne horizonte, omogućuje emocionalni život, podstiče razvoj psiho - fizičkih sposobnosti, vještina i navika, postizanje samostalnosti i društvenosti, odnosno tjelesnog, intelektualnog, estetskog, radnog i moralnog formiranja čovjeka.“³⁵

„Razumnim i kulturnim korištenjem slobodnog vremena ostvaruju pozitivni rezultati, a da bi se tako koristilo neophodno je ostvariti dva uvjeta i to:

1. omogućiti raznovrsne mogućnosti za kulturno, društveno i individualno korisno korištenje slobodnog vremena,
2. osposobiti građane da se sistemski i optimalno koriste tim mogućnostima.“³⁶

Da bi se ispunili gore navedeni uvjeti potrebno je osigurati sve ono što je usko vezano za njihovo ostvarenje: sportska i dječija igrališta, kulturne centre, izletišta, razne kreativne radionice, kino, teatar, pozorište, prostor za vjerske aktivnosti, biblioteke i čitnice, i slično. Kako bi se ispunili optimalni uslovi potrebno je svi faktori budu uključeni i da se ujedine, kako porodica, tako i škola, uža i šira društvena zajednica. Za osposobljavanje djece i mladih da se sistemski i optimalno koriste svim gore navedenim mogućnostima, presudnu ulogu imaju roditelji i nastavnici. Na njima je da motivišu i nauče učenike kako da samostalno planiraju i organiziraju svoje slobodno vrijeme da ono ne bi bilo uzalud potrošeno.

---

³⁴ Tomić, Hasanović, 2007. str. 9.

³⁵ Isto str. 10.

³⁶ Isto str. 10.

„Korištenje slobodnog vremena na društveno prihvatljiv način služi kao snažno sredstvo borbe protiv različitih društveno - negativnih pojava kao što su poremećaji u ponašanju, bolesti ovisnosti, delinkventno ponašanje i kao uspješna preventiva protiv navedenih patoloških manifestacija na području slobodnog vremena.“³⁷

Ukoliko u ranom razvoju učenici pravilno nauče koristiti svoje slobodno vrijeme, velika je vjerovatnoća da neće iskusiti njegove negativne posljedice u životu poslije. Sve one pozitivne osobine i navike koje usvoje u slobodnom vremenu mogu samo da doprinesu povećanju kvaliteta njihovog života.

„Slobodno vrijeme može služiti kao faktor odgoja i obrazovanja i da isto tako - a možda i još više - može postati važan činilac osposobljavanja za korištenje slobodnog vremena. Dakle, funkcije slobodnog vremena kreću se na relaciji pedagoškog djelovanja putem slobodnog vremena i ujedno za slobodno vrijeme. Dvostruka uloga slobodnog vremena djece i omladine izražava se u korištenju slobodnog vremena kao sredstva razvoja ličnosti i ujedno u pripremanju što kulturnijeg korisnika aktivnosti slobodnog vremena.“³⁸

Odgoj i obrazovanje u slobodnom vremenu se svodi na pravilno učenje, podučavanje i osposobljavanje učenika i djece za pravilnu samoorganizaciju, pravilno raspoređivanje vremena, te izbor primjerenih sadržaja i aktivnosti kojima će se baviti.

1.4. SPECIFIČNOSTI SLOBODNOG VREMENA

Djeca odnosno učenici osnovnoškolskog uzrasta su jako osjetljiva skupina. Polaskom u školu učenik iz primarne socijalne sredine, ako nije pohađao predškolski odgoj i obrazovanje, po prvi put mijenja socijalnu sredinu, mijenja navike koje je stekao do tada, njegove obaveze i odgovornosti postaju veće i ozbiljnije. Ali i djeca koja su pohađala neku od predškolskih ustanova, također mijenjaju sredinu sada već po drugi put u nekoliko godina pa im to može predstavljati problem prilikom prilagodbe. Potrebno je vremena dok se učenici upoznaju sa novim okruženjem, a za to vrijeme nailaze kako na podršku i razumijevanje drugih, tako i na prepreke i probleme. Postavlja se pitanje, na koji način će ti učenici provoditi svoje slobodno vrijeme?

---

³⁷ Isto str. 13.

³⁸ Janković (1969) prema Tomić, Hasanović, 2007. str. 13.

Obzirom na probleme sa kojima se susreću svakodnevno „izvjesni negativni vidovi zabave mogu da dovedu ne samo do pasivnosti ličnosti nego i do teških devijacija u ponašanju mladih (od različitih oblika neprilagođenog ponašanja do delinkvencije). Zbog toga se insistira na vaspitavanju mladih za pozitivno i kulturno korištenje slobodnog vremena, jer se radi o uzrastu koji karakteriše proces psihofizičkog sazrevanja i u kojem se putem, u širokom smislu shvaćenog, učenja i lične aktivnosti individue udaraju temelji njene buduće ličnosti“.³⁹

„Specifičnosti slobodnog vremena mladih uslovljene, u prvom redu, njihovim opštim psihofizičkim i socijalnim karakteristikama. *Postoje četiri osobenosti slobodnog vremena:*

- Prva karakteristika slobodnog vremena se odnosi na to da je za učenike slobodno vrijeme ustvari vrijeme koje provode izvan škole. To je vrijeme koje im preostaje nakon ispunjenih svih školskih obaveza. U školi učenici uče o mogućnostima provođenja slobodnog vremena. Nastavnici su ti koji motivišu učenike da razviju interesovanja u različitim oblastima sporta, umjetnosti, nauke, i sl. kako bi se što bolje spremili za razvijanje svestrane ličnosti.
- Druga karakteristika slobodnog vremena omladine proizilazi iz činjenice da ona - u poređenju s odraslima - izvršava manji broj društvenih uloga i da je normativni sistem koji je vezan za te uloge manje formaliziran i rigorozan. Mladi u ovom uzrastu imaju manje odgovornosti u odnosu na odrasle.
- Kao treća karakteristika može se reći da mladi nemaju dovoljno novca kojim slobodno raspoložu, a koji im je potreban za bavljenje aktivnostima u slobodnom vremenu, prema sopstvenom izboru i sklonostima. U odnosu na odrasle mlade imaju veću slobodu, ali također imaju i veća ograničenja prilikom korištenja svog slobodnog vremena.
- Četvrta specifičnost slobodnog vremena je da mladi često ne mogu samostalno da odlučuju kojim aktivnostima da se bave u slobodnom vremenu. Roditelji ili odgajatelji su često ti koji odlučuju kojim aktivnostima će se djeca baviti, ako ne u potpunosti onda učestvuju u kreiranju sadržaja slobodnog vremena svoje djece.⁴⁰

---

³⁹ Karić, Grandić, 2010. str. 93.

⁴⁰ Isto str. 94.

Slobodno vrijeme je samo po sebi specifično i budućnost djece mnogo zavisi od načina korištenja istog. Slobodno vrijeme je dio svakodnevnice svih nas i ukoliko nije dobro osmišljeno i na koncu dobro iskorišteno može imati negativan uticaj za dalji razvoj ličnosti. Također, s druge strane ako se kvalitetno iskoristi može imati itekako pozitivan uticaj na razvoj ličnosti. Mi kao roditelji, nastavnici, odgajatelji trebamo što prije početi sa uključivanjem djece u društveni život, dozvoliti im da imaju obaveze i da preuzimaju odgovornost za svoj rad i ponašanje i pri tome što više kod njih poticati samostalnost.

1.5. AKTIVNOSTI SLOBODNOG VREMENA I NJIHOVA KLASIFIKACIJA

„Aktivnosti slobodnog vremena su međusobno različite i dispartatne. One u velikoj mjeri nastaju kao posljedica prisustva različitih potreba, interesovanja, vrijednosnih orijentacija i drugih dinamičkih svojstava ličnosti. Budući da slobodno vrijeme u najvećoj mjeri ispunjavamo aktivnostima nastalim na interesovanjima, nećemo pogriješiti ako prihvatimo Pantićevu tvrdnju da su aktivnosti slobodnog vremena dijelom interesantne aktivnosti. On navodi osam karakteristika interesantnih aktivnosti, koje su u mnogome i odlike aktivnosti slobodnog vremena:

- interesantna aktivnost ima neprinudni karakter; odvija se spontano, slobodno i sa namjerom;
- često se ispoljava sa elementima igre;
- lokomocija se odvija ka objektu sa pozitivnom valencijom; čovjeku je do nečega stalo, zanima ga i privlači;
- interesna aktivnost je visoko individualizovana;
- često ostavlja utisak traganja za nečim, ekspolorativnog ponašanja, pokušaja da se nešto otkrije, dokuči;
- ova aktivnost sama sebe potkrepljuje; njeno obavljanje je već samo po sebi nagrada;
- posjeduje izvjesnu struktuiranost;
- zato što je izabrana podrazumijeva određen stepen kulturne elaboracije.“⁴¹

---

⁴¹ Karić, Grandić, 2010. str. 117.

Jedna od bitnih odlika slobodnog vremena jeste bavljenje što različitim sadržajima, aktivnostima, zanimanjima koje pojedinac bira i primjenjuje u provođenju slobodnog vremena. Aktivnosti slobodnog vremena su po broju i vrsti toliko kompleksne koliko i sam život i ne postoji lista koja bi obuhvatila sve. Zbog toga ćemo zadržati pažnju na podjelama autora koji su, na osnovu nekog kriterijuma, grupisali te aktivnosti. Budući da je lista kriterijuma dugačka, pomenućemo sljedeće koji se najčešće sreću:

Tabela 1. Aktivnosti slobodnog vremena⁴²

AKTIVNOSTI SLOBODNOG VREMENA				
PREMA VREMENU	Svakodnevno, vikend, godišnji odmor, praznici.	U odnosu na godišnje doba	U odnosu na mogućnosti (stalno moguće, nije stalno moguće)	
PREMA MJESTU	U odnosu na kuću (u porodici, van porodice)	U odnosu na prostor (zatvoren, otvoren)	U odnosu na mogućnosti (svuda moguće, nije svuda moguće)	Prema geografskoj lokaciji
PREMA OBLIKU	Dokolica i obaveze u slobodnom vremenu	Čista dokolica	Poludokolica	Poluradno
PREMA DRUŽENJU	Aktivnosti koje zahtijevaju društvo	Aktivnosti koje se samostalno izvode	Aktivnosti koje s mogu izvoditi i samostalno i u društvu	
PREMA DINAMIČNOSTI	Izraženo dinamične	Dinamične	Pasivne	
PREMA VRSTI	Pasivni odmor, oosmatranje (totalno pasivni, sredstva masovnog komuniciranja)	Obrazovne aktivnosti (intelektualno-obrazovne, fizičko-obrazovne, manuelno - obrazovne)		
PREMA LOKACIJI CILJA	U samoj aktivnosti	Van aktivnosti ili tzv.objekt aktivnosti		
PREMA POVEZANOSTI S POSLOM	Kompenzacione	Integracione	Neutralne	

⁴² Kačavenda, Radić (1989) prema Karić, Grandić, 2010. str. 118.

PREMA FUNKCIJI	Aktivnosti za odmor	Aktivnosti za razonodu i zabavu	Aktivnosti za razvoj ličnosti	
PREMA ORGANIZOVAN OSTI	Institucionalizovane (formalno, neformalno organizovane)	Neinstitucionalizovane (formalno, neformalno organizovane)		

Kriterijumi su, dakle, mnogobrojni. Koji ćemo odabrati zavisi, prije svega, od aspekta i cilja proučavanja slobodnog vremena, a zatim i od shvatanja obima pojma „slobodno vrijeme. Navodi se da poseban doprinos klasifikaciji i struktuiranju aktivnosti u slobodnom vremenu predstavlja sljedeća podjela: „kreativne aktivnosti, učenje i samoobrazovanje, kulturne individualnog karaktera, fizičke aktivnosti, amaterske aktivnosti tipa hobija, njegovanje i igra sa djecom, prijateljska sastajanja, pasivni odmor, aktivnosti koje bi se mogle nazvati antikulturalne (zloupotreba alkohola i sl.).“⁴³

„Dumazedieova podjela funkcija slobodnog vremena:

- *Aktivnosti namijenjene odmoru;*
- *Aktivnosti namijenjene razonodi i zabavi;*
- *Aktivnosti namijenjene razvoju ličnosti.*“⁴⁴

Aktivnosti slobodnog vremena ne postoje izolirano, povezane su i ispreplitane. Autor navodi kako aktivnosti slobodnog vremena i njihove funkcije bira i određuje sam pojedinac, a njihov vrlo bogat i raznovrstan sadržaj prati živa dinamičnost, aktualnost i suvremenost. One utiču na sadržajni život čovjeka u kome pojedinac može da razvija i formira svoju individualnost unutar cjelokupnog kretanja društva. Da bi se navedene karakteristike mogle uspješno aktualizirati potrebno je da se aktivnosti slobodnog vremena odvijaju i vrše po odgovarajućim načelima koja ih usmjeravaju i osiguravaju funkcionalnost.

---

⁴³ Grushin (1967) prema Karić, Grandić, 2010. str. 120.

⁴⁴ Janković, 1973. str. 78.

1.6. NAČELA (PRINCIPI) KORIŠTENJA SLOBODNOG VREMENA

„Kao u svakom pedagoškom djelovanju, tako i kod provođenja aktivnosti slobodnog vremena - polazeći od bitnih obilježja i osnovnih funkcija - samo organiziranje, pomaganje i vršenje mora se uskladiti s određenim načelima (principima) kao regulativima prakse slobodnog vremena. Naravno da ta načela ne smiju biti kočnica, a još manje negacija slobodnog vremena, već ih treba smatrati nekom vrstom smjernica, uputa za što uspješnije i pozitivnije vršenje pojedinih slobodnih aktivnosti.“⁴⁵

„Načela korištenja slobodnog vremena: *načelo slobode, načelo smislenosti, načelo individualnosti, načelo kolektivnosti, načelo kreativnosti, načelo organiziranosti, načelo raznovrsnosti, načelo amaterizma, načelo primjerenosti prema dobi i spolu korisnika.*“⁴⁶

Još neki autori koji daju svoje podjele načela slobodnog vremena: *„načelo smislenosti, načelo individualnosti i kolektivnosti, načelo samoaktivnog stvaralaštva, načelo organiziranosti, načelo raznovrsnosti, načelo amaterizma, načelo primjerenosti prema dobi i spolu korisnika.*“⁴⁷

Vukasović govori o sljedećim načelima slobodnog vremena: *„načelo slobode, načelo smislenosti, načelo individualnosti, načelo raznovrsnosti, načelo organiziranosti, načelo amaterizma, načelo primjerenosti.*“⁴⁸

Načelo slobode - temelji se na potrebi uvažavanja slobode u izboru aktivnosti. Svaki pojedinac ima pravo slobodno birati aktivnosti kojima će se baviti u slobodnom vremenu. Škola treba učenicima da pruži mogućnost izbora i nikako ne smije slobodne aktivnosti da pretvara u obavezne, isto to važi i za roditelje i ostale faktore provođenja i organiziranja slobodnog vremena djece. Ako želimo da slobodnim vremenom, odnosno njegovim aktivnostima, utječemo na razvijanje stvaralaštva, ako želimo da one zaista postanu stvaralačka snaga, tada je prijeko potreban uvjet da se slobodne aktivnosti vrše u atmosferi slobode kao jedinom grantu svakog uspjeha. Isti autor navodi kako kada se govori o načelu slobode, tada slobodu treba shvatiti u dva smisla: *sloboda od nečega* i *sloboda za nešto*. U

---

⁴⁵ Janković, 1973. str. 84.

⁴⁶ Isto str. 84.

⁴⁷ Šimleša, P. 1983. prema Tomić, Hasanović, 2010. str. 20.

⁴⁸ Vukasović, 1998. prema Tomić, Hasanović, 2010. str. 21.

prvom slučaju radi se o tome da se čovjek može i zna osloboditi od pojedinih opterećenja, prekovremenih obaveza, utjecaja i teškoća koje mu uskraćuju slobodno vrijeme potrebno za humani život čovjeka. Kada se radi o slobodi za nešto, tada treba naglasiti da pojedinac mora posjedovati snagu i sposobnost da se kod načina korištenja slobodnog vremena zaista i slobodno opredijeli za pravilan izbor aktivnosti, za njihovo pozitivno korištenje, kako ono ne bi dobilo obilježje dokolice, pasivnog odnosa prema slobodnom vremenu ili asocijalnosti.

Načelo smislenosti - ovo načelo se odnosi na to da odabrane aktivnosti u slobodnom vremenu pored toga što trebaju biti slobodne, također trebaju imati svoj smisao i biti u funkciji odmora, zabave i jačanja ličnosti. Bez uvažavanja principa smislenosti stvara se stanje besmislenosti. Princip smislenosti slobodnog vremena uključuje i zahtijeva da se djelatnosti slobodnog vremena odvijaju na kulturno vrijednom sadržaju. Realizacija smislenosti ne može se zamisliti bez adekvatnih sadržaja, a razvijanje smisla ujedno znači stvarati kod ljudi ukus za kulturne vrednote i sposobnost ocjenjivanja vrijednosti sadržaja pojedinih djelatnosti.

Načelo individualnosti - ovo načelo najviše je povezano sa načelom slobode tako što podrazumijeva nesmetan izbor aktivnosti u skladu sa svojim željama i mogućnostima. U načelu individualnosti radi se u prvom redu o tome da se na temelju postojećih dispozicija ove važne endogene pretencijalnosti razvija orijentacija, usmjerenost pojedinca prema sebi, da se formira individualna struktura ličnosti, njegov karakter, način i put vlastitog reagiranja, prilagođavanja i svojevrsnog uključivanja u sredinu u kojoj pojedinac živi i djeluje. Sve u svemu to znači stvaranje, oblikovanje vlastite individualno specifičnosti.

Načelo kolektivnosti - ovo načelo je usko povezano sa načelom individualnosti i nikako ne treba smatrati da kolektivnost isključuje individualnost, naprotiv pojedinac kod kolektivnih aktivnosti svakako treba zadržati vlastitu svojstvenost. Jer, među mnogim vrijednim aktivnostima slobodnog vremena ima i takvih koje se mogu odvijati samo uz istodobno sudjelovanje većeg broja članova. Prema tome, kolektivnost i individualnost nisu kvalitete koje se isključuju; naprotiv, one se upotpunjuju time što individualne sposobnosti jačaju snagu kolektiva, a on opet u okvirima zajedničkih interesa omogućuje razvoj individualnosti.

Načelo kreativnosti - ukazuje na potrebu što smostalnije stvaralačke djelatnosti koja pojedinca potiče na vlastito izražavanje sklonosti i sposobnosti, realizaciju vlastitih zamisli u nastojanju da u pojedinoj aktivnosti izrazi i svoju punu individualnost. Ostvarivanjem principa kreativnosti stvara se takva atmosfera i situacija u kojoj i pomoću koje pojedinac doživljava i

upoznaje sebe, svoje mogućnosti, razvija kreativnost, što u krajnjoj liniji stvara posebno zadovoljstvo i sadržajnost života.

Načelo raznovrsnosti - odnosi se na što više različitih mogućnosti i izbora kada su u pitanju aktivnosti slobodnog vremena. Posebno se odnosi na opredjeljivanje pojedinca za pojedine funkcije slobodnog vremena, kako se ne bi bavio samo aktivnostima aktivnog odmora, razonode ili s onim djelatnostima koje služe podizanju opće kulture, ličnom uzdizanju i stručnom obrazovanju. Nedovoljno uvažavanje samo jedne od njih dovodi do ograničavanja, sužavanja sadržaja slobodnog vremena u cjelini. Raznovrsnost se odnosi na različita područja: sportsko, znanstveno, kulturno – umjetničko, radno – tehničko, društveno - moralno. Ovo načelo zahtijeva i raznovrsnost aktivnosti u pojedinim područjima, npr. u području umjetnosti: likovne, literarne, muzičke, plesne, dramske i druge djelatnosti.

Načelo organiziranosti – ovo načelo odnosi se u većini na organiziranost slobodnog vremena. Pojedinac se trudi organizovati svakodnevni život, rad, ali isto tako ne manje važno jeste da zna organizirati i vrijeme koje mu ostane nakon što završi sve svoje obaveze. Što se tiče vođenja samih aktivnosti, stupanj njihove organiziranosti ne smije dovesti do raznih oblika dirigiranosti, institucionaliziranja i suvišnog pedagogiziranja, jer su te pojave u osnovnoj suprotnosti sa samim duhom slobodnih aktivnosti. To se tiče brige za provođenje slobodnog vremena djece i omladine pomoću raznih institucionalnih akcija, gdje bez sumnje stanovit stupanj organiziranosti pojedinih aktivnosti ne može izostati, ali isto tako ne bi trebao postati jedinim zadatkom.

Načelo amaterizma - amaterski status slobodnih aktivnosti treba napose čuvati u raznim dječijim, omladinskim organizacijama i u samim školama, gdje se ne pokazuju samo sve veće tendencije utilitarizma već i izričitog komercijalizma. To više što danas kao da nedostaje smisao za amaterske grupe: pjevačke, orkestralne, tamburaške, folklorne, dramske itd., u kojima njihovi članovi upravo iz društvenih i kulturnih razloga preko amaterizma stvaraju sebi posebna zadovoljstva u svom slobodnom vremenu.

Načelo primjerenosti dobi i spolu - ovo načelo odnosi se na to da djecu i omladinu nije pedagoški ispravno opteretiti sadržajima koji nisu primjereni njihovom fizičkom, intelektualnom, moralnom i društvenom razvoju. Također se trebaju poštovati specifičnosti koje proizlaze iz razlike spolova kako se ne bi pravile nepotrebne razlike i iskrivila slika odgojnog smisla slobodnog vremena.

2. FAKTORI PROVOĐENJA I ORGANIZIRANJA SLOBODNOG VREMENA

2.1. OBITELJ I SLOBODNO VRIJEME

Obitelj je prva i nezamjenjiva socijalna sredina pojedinca, u njoj čovjek živi, formira se kao ličnost uz zadovoljenje svojih osnovnih životnih potreba. Ona ima posebnu i značajnu ulogu u životu i razvoju čovjeka, ali i društva. Ona preuzima odgovornost za slobodno vrijeme svoje djece. Ukoliko u nekom trenutku izgubi nadzor nad provođenjem slobodnih aktivnosti svoje djece oni bi mogli da se prepuste negativnim uticajima i prepuste lošem ponašanju.

„Neka od stajališta obitelji na osnovu rezultata istraživanja:

- Obitelj pruža djeci materijalnu i ekonomsku osnovu egzistencije. U njoj djeca zadovoljavaju osnovne fiziološke.
- Obitelji jako rijetko upošljavaju djecu oko kućanskih poslova (prema istraživanjima jedan sat). Naročito ništa ne rade djeca muškog spola.
- Djeca danas ne nastavljaju profesionalni život roditelja jer je obitelj izgubila neposrednu obrazovnu funkciju.
- Istraživanja su pokazala da slabi utjecaj obitelji u organizaciji slobodnog vremena djece. Jerkić i sur. (1970) pokazali su istraživanjima da 40% slobodnog vremena djeca provode u obiteljskom krugu. O slobodnom se vremenu malo razgovara. Roditelji rijetko izlaze u šetnje, putovanja i sl., naročito s adolescentima muškog spola.
- Roditelji kontroliraju učenje njihove djece i troše li novac. Rijetki su oni koji kontroliraju slobodno vrijeme kod svoje djece.
- Uloga obitelji je jako velika u odabiru zanimanja, aspiracija i formiranju stavova i vrijednosti.
- Obitelj djeci pruža snažnu emocionalnu sigurnost, a nositelj emotivne veze je majka. Važnost emotivne veze i sigurnost koju djeca osjećaju u obitelji značajna je za dječiji psihički razvoj.⁴⁹

---

⁴⁹ Pehar, L. (2004) prema Tomić, Hasanović 2010. str. 33.

„U odnosu na slobodno vrijeme ima ona dvostruku ulogu: organizirati slobodno vrijeme u samoj obitelji i surađivati s drugim organizatorima toga vremena izvan obitelji.“⁵⁰

Brojni su oblici organiziranja slobodnog vremena u samoj obitelji. Bitno je da one budu raznovrsne, zanimljive, posebne i prilagođene uzrastu djece. „U samoj obitelji mogu se organizovati društvene igre, zanimljivi razgovori, pričanje priča, čitanje bajki ili zanimljivih knjiga, promatranje slikovnica, crtanje, slikanje, modeliranje, građenje, ručni radovi, slušanje glazbe, zanimljivih radio – emisija, promatranje vrijednih televizijskih programa, sakupljanje raznih predmeta, rad u vrtu, uzgajanje cvijeća, ptica i drugih životinja.“⁵¹

S druge strane, aktivnosti slobodnog vremena koje se mogu organizovati izvan obitelji saradjući sa drugim organizatorima mogu biti isto tako mnogobrojne poput ovih u obitelji. „Obitelj može u slobodnom vremenu organizirati zajedničke šetnje, izlete, putovanja, ljetovanja, planinarenja, kupanje, sankanje, klizanje, skijanje, posjete kulturnim ustanovama, dobrim filmovima, kazališnim predstavama, odlazak na izložbe, koncerte, zanimljiva predavanja i najraznovrsnije kulturno - umjetničke priredbe i programe.“⁵²

Roditelji su ti koji djecu trebaju motivirati i poticati kako da na što kreativniji način provode svoje slobodno vrijeme, te da pri tome ostave dovoljno prostora za razvoj njihove samostalnosti. „Nitko nikoga i nikada nije uspio odgojno sačuvati samo i jedino strogim zabranama i nametanjem prevadanih oblika ponašanja. Tek oni roditelji koji uspiju naći granice, načine i mjeru vlastitog upletanja u slobodno vrijeme svoje djece, mogu računati da ono neće biti izazov i opasnost traženja negativnog identiteta i potvrđivanja za njih.“⁵³ Zbog razlike u godinama, različitih interesovanja, različitih pogleda na svijet često dolazi do sukoba između roditelja i djece. „Rano usmjeravanje djece na različite mogućnosti bavljenja nekim aktivnostima od strane roditelja potrebno je i poželjno, ali ono ne treba biti trajno tutorstvo koje djecu kasnije više zbunjuje nego usređuje. Dovedi djecu u priliku da saznaju, upoznaju i okušaju razne slobodnovremenske aktivnosti (ispočetka i nekoliko puta) i mogućnost vlastitog uključivanja i uživanja pomoći će im u razvijanju kulture slobodnog vremena. Pri tome će

---

⁵⁰ Vukasović, A. 2001. str. 298.

⁵¹ Isto str. 298.

⁵² Isto str. 299.

⁵³ Previšić, V. (2001) prema Tomić, Hasanović 2010. str. 34.

roditelji često puta istodobno utjecati i na svoje slobodno vrijeme i na njegovo sadržajno provođenje.“⁵⁴

Nužno je da roditelji ili odgajatelji imaju razvijenu kulturu slobodnog vremena kako bi djeca prepoznala te navike i vremenom ih usvojila.

2.2. ŠKOLA I SLOBODNO VRIJEME

Škola je druga socijalna sredina u koju dijete dolazi i dobiva novu ulogu, ulogu učenika. Škola je institucija u kojoj se ostvaruju ciljevi odgoja i obrazovanja na planski i sistemski način. „Osnovni ciljevi škole usmjereni su na prenošenje društvenih vrijednosti, stavova, normi, tradicije i znanja i na pripremanje za buduće zanimanje.“⁵⁵

Kada posmatramo školu u odnosu na slobodno vrijeme možemo reći da je institucionalni odgoj tj. onaj u školi suprotan odgoju u slobodnom vremenu. Onda se postavlja logično pitanje zašto je škola, u našem slučaju osnovna, toliko važna kada je u pitanju provođenje slobodnog vremena njenih učenika? Obiman nastavni plani i program, mnogo obaveza za nastavnike, još više za učenike, opširno gradivo, složene nastavne jedinice, škola sve više okupira učenike i ne preostaje im mnogo slobodnog vremena nakon završenih svih školskih i porodičnih obaveza. Pored svih ovih teškoća zadaci slobodnog vremena ne mogu se uspješno realizirati.

„Te napomene o „slobodnim aktivnostima učenika“ u našim osnovnim školama ne smiju se tumačiti kao da je ova komponenta suvišna u strukturi škola prvog stupnja. Radi se samo o pedagoški pravilnoj interpretaciji zadataka i sadržaja u odnosu na smisao slobodnog vremena. Naprotiv, i osnovna škola mora postati važan faktor u razvijanju kulture korištenja slobodnog vremena i taj zadatak sastavni je dio njena cjelokupnog života.“⁵⁶

„Škola - a napose osnovna - kao odgojno - obrazovni centar svoje sredine mora postati najistaknutiji pedagoški inicijator i propagator korištenja slobodnog vremena. Ona mora učenike upoznati s odgojno - obrazovnim značenjem i mogućnostima tog područja čovjekovog života, s tim da kod učenika razvija interes, razumijevanje, raspoloženje i potrebu

---

⁵⁴ Previšić (2001) prema Tomić, Hasanović, 2007. str. 34.

⁵⁵ Karić, Grandić, 2010. str. 102.

⁵⁶ Janković, 1973. str. 96.

bavljenja raznim pozitivnim djelatnostima u slobodno vrijeme. Ono mora biti i djelotvoran popularizator i tumač značenja i važnosti korištenja slobodnog vremena savremenog društva i, još više - kao člana sutrašnjeg društva.⁵⁷

„Pored uobičajenih funkcija i zadataka, škola treba da učenicima pruža mogućnost za slobodno vrijeme i da upozna mlade sa smislom slobodnog vremena. Stoga je potrebno da se škola sa osjećajem odaziva na društvene promjene, da pomaže u organizaciji slobodnih aktivnosti i stvaranju slobodnog vremena kako bi učenik mogao da se igra, zabavlja, uči, socijalizuje, razvija potrebe za kulturnim vrijednostima, kao i da na zdrav način koristi svoje slobodno vrijeme. Dakle, simultano sa znanjem, radnim navikama, umijećima, estetskim i ostalim vrijednostima, kulturnim tekovinama, treba da izgrađuje i kulturu slobodnog vremena učenika. Njen osnovni cilj treba da bude - da u slobodno vrijeme učenik unosi strukturu, tj. sistem, da selekcioniše prave sadržaje za obrazovanje, vaspitanje i socijalizaciju, izbjegava dosadu - prazninu u slobodnom vremenu, uključuje se aktivno, stvaralački u civilizacijski tok društva, nalazi sebe u oblicima aktivnosti koje najviše doprinose razvoju njegove sposobnosti, sklonosti, talenta i uopšte predupredi mnoge probleme u ponašanju učenika kao posljedice stihije i praznine slobodnog vremena.“⁵⁸

Škola bi trebala da konstantno upozna svoje učenike o smislu i značaju slobodnog vremena, da se kroz svaki nastavni predmet koliko god je to moguće prožima priča o slobodnom vremenu, kako bi ih pripremila za život, da učenici shvate koliki značaj to vrijeme ima za razvoj njihove ličnosti, te kako bi ga što kvalitetnije koristili.

„Koliki je značaj vaspitno - obrazovnog procesa pokazuju činjenice da ako su učenici u uslovima bez adekvatnih podsticaja pravilnog vaspitnog usmjerenja, slobodno vrijeme će provoditi u štetnim aktivnostima, u društveno moralnom smislu, što ostavlja traga i u zreloom dobu. Suprotno tome, ako se stvore društveno - politički, sportsko - zabavni, materijalno - prostorni, kulturno - prosvjetni uslovi za adekvatno ispoljavanje u slobodnom vremenu, mladi će osjećati potrebu da učestvuju u ovim aktivnostima koje ne rađaju ništa loše, već donose socijalno dobro i ličnu sreću.“⁵⁹

---

⁵⁷ Isto str. 97.

⁵⁸ Makević (1997) prema Karić, Grandić, 2010. str. 102.

⁵⁹ Pehar, L. (2003) prema Karić, Grandić 2010. str. 104.

„Sve su češći okvirni, elastični planovi i programi koji dopuštaju nadopune, proširenja, konkretizacije, inicijative škola, učitelja i učenika. Pored obaveznih nastavnih predmeta uvode se izborni i fakultativni predmeti koji učenicima daju pravo izbora. Ali za odgoj u slobodnom vremenu postoje još važnije promjene u školi. Pored nastave uvode se i drugi oblici odgojno - obrazovnog rada, tzv. izvannastavni oblici rada. Najrazvijenije takav oblik u nas su izvannastavne učeničke aktivnosti. Time su škole dobile nove zadatke, da se brinu o slobodnom vremenu i postizanju odgojnih zadataka u tome vremenu školskih polaznika.“⁶⁰

Vannastavne aktivnosti su obavezno područje odgojne djelatnosti i kao takve možemo reći da su dobar temelj i sistemsko pripremanje i navikavanje učenika na kulturno korištenje slobodnog vremena nakon svi završenih obaveza kako školskih tako i vanškolskih.

„Ako želimo da izvannastavne aktivnosti u školama vrše svoju pedagošku funkciju, da proširuju područja odgojno - obrazovne djelatnosti u suglasju s individualnim sklonostima i potrebama učenika i da ih pripremaju za kulturno korištenje slobodnog vremena tokom života, onda moramo nastojati da one budu što je moguće brojnije i raznovrsnije i da se u punom smislu riječi poštuje sloboda učenika prilikom njihova izbora i u pogledu mogućnosti utjecaja na programe i realizaciju takvih aktivnosti.“⁶¹

Uz redovne nastavne aktivnosti, vannastavne, postoje i vanškolske aktivnosti učenika. To su aktivnosti u koje se uključuju i druga vanškolska udruženja i ustanove kao što su: sportske, kulturne, stručne, naučne, umjetničke, tehničke i dr. One zauzimaju važno mjesto kod učenika kada je provođenje slobodnog vremena u pitanju.

Posebno ćemo naglasiti nužnost rješavanja odnosa nastave, s jedne strane, i aktivnosti društvenog rada u slobodno vrijeme, s druge strane. Potrebno je preraspodijeliti ukupno vrijeme namijenjeno mladima u korist slobodnog vremena. Škola treba mladima da konstantno daje usluge kako bi oni dolazili tu ne samo zato što su dužni već zato što žele da realizuju neke svoje slobodne aktivnosti. Na taj način bi djelatnost škole kod učenika stvarala potrebu, a vremenom i naviku, da se bave vrijednim zanimanjem u slobodnom vremenu i da racionalno koriste vrijeme uopšte, a sve ih to na svoj način priprema za život.

---

⁶⁰ Vukasović, A., 2001. str. 299.

⁶¹ Isto str. 300.

2.3. VRŠNJACI I SLOBODNO VRIJEME

„Vršnjačka grupa je posebna mala grupa u kojoj su članovi, kao i u porodici, međusobno emocionalno povezani.“⁶²

Mladi su sa svojim vršnjacima poprilično ravnopravni, te grade prijateljske odnose, što se ne može reći za njihove odnose sa roditeljima ili nastavnicima. Oni se družu i grupišu prema sličnostima, te dobijaju podršku jedni od drugih. Druženjem oni zadovoljavaju svoje potrebe za pripadanjem i emocionalnom povezanošću, pripremajući se tako za mnoge uloge u daljem životu. Kroz druženje sa vršnjacima oni razvijaju osjećanja odgovornosti i solidarnosti, a ukoliko dođe do odbacivanja od strane neke grupe tu se može itekako narušiti njihovo samopouzdanje, mogu se smatrati nesigurnim i tako razviti nepovjerenje u druge ljude.

„U analitičkom pogledu, mi danas možemo razlikovati dva tipa socijalnih sistema mladih: neformalne i formalne. Iako prije polaska u školu djeca provode dio dana sa vršnjacima, polazak u školu dovodi ih u neposredniji odnos sa njima. Od tada započinje njihova socijalizacija u okvirima spopstvene generacije i učestvovanje u različitim socijalnim sistemima mladih“⁶³

„Postoje dva osnovna razloga nastajanja socijalnih sistema mladih, a to su:

- težnja za druženjem kroz igru, prijateljstvo i traženje odgovora za probleme života,
- opći i zajednički protesti roditelja i škole, protiv društva ili bijeg od neposredne kontrole obitelji, škole i društva u novi vlastiti svijet.“⁶⁴

Djeci odnosno učenicima je druženje potrebno, te se oni okupljaju u grupe sa vršnjacima u većini slučajeva radi provođenja slobodnog vremena, a biraju ih zbog sličnih ili istih interesovanja, razmišljanja, stavova i vrijednosti. Pored intelektualnog, emocionalnog, moralnog, tjelesnog oni time zadovoljavaju i svoj socijalni razvoj kroz druženja, razgovore, razmjene iskustava i sl. Stoga ih ne treba sputavati nego podsticati da se što više uključuju u razne aktivnosti i time jačaju svoju ličnost i vezu sa drugima.

---

⁶² Rot (1983) prema Karić, Grandić, 2010. str. 107.

⁶³ Jerbić (1973) prema Karić, Grandić, 2010. str. 107.

⁶⁴ Pehar, L. (2003) prema Karić, Grandić, 2010. str. 108.

2.4. IGRA KAO JEDNA OD GLAVNIH AKTIVNOSTI DJECE U SLOBODNOM VRIJEMENU

Slobodno vrijeme je sastavni dio života svakog pojedinca, bilo da je to dijete ili odrasla osoba. Igra je povezana sa vršnjacima, te je u periodu ranog djetinjstva aktivnost u kojoj djeca provode najviše svog vremena. Nakon polaska u školu njen duh je još uvijek prisutan među učenicima. Kada dođu iz škole najčešće se zabavljaju igranjem. Roditelji su ti koji trebaju nastojati da njihova djeca što racionalnije rasporede svoje vrijeme koje imaju u toku dana, kako se ono ne bi pretvorilo pasivno ili mrtvo vrijeme.

„Postoje razne definicije dječije igre ovisno kako su je shvatali pojedini autori, pa tako ćemo navesti neke od njih:

- Spenser: korijeni igre su u umjetnosti,
- Šiler: igra je estetička aktivnost,
- Valon: igra je svrsishodnost bez svrhe,
- Vigotski: igra je mašta u praktičnom dejstvu,
- Arkin: igra predškolskog djeteta je važan rad, a pravi rad ona pretvara u igru.“⁶⁵

Autori dalje navode da suvremena razvojna psihologija tretira igru kao način postojanja djeteta i kao osnovni oblik dječije aktivnosti, kojom dijete najprirodnije i najslobodnije zadovoljava svoje potrebe za kretanjem i djelatnošću.

„Često se pitamo kako i na koji način pomoći mladima da zadovolje svoje potrebe za kretanjem putem organizovanih i prirodnih aktivnosti, igrom, fizičkim vježbanjem i sportskom rekreacijom. Današnje dijete ima malo slobodnog vremena, pa roditelji i nastavnici treba da pomognu djeci u organizaciji radnog dana kako bi vrijeme za učenje, odmor i razonodu što bolje rasporedili. Prema tome, zadatak odraslih je da upute kako i na koji način najracionalnije i najsvrsishodnije da iskoriste slobodno vrijeme. Na taj način će se spriječiti neželjene posljedice koje nastaju zbog dosade i neznanja.“⁶⁶

---

⁶⁵ Tomić, Hasanović, 2007. str. 14.

⁶⁶ Karić, Grandić, 2010. str. 147.

„Neki od pokušaja operacionalizacije igre:

- čovjek se igra samo onda kada je u punom značenju riječi čovjek i on je samo onda čovjek kada se igra,
- dijete se igra da bi se igralo i za njega igrati se znači uživati,
- bit dječije igre je napor da se afirmira osobno ja,
- igra potječe iz specifičnog susreta intrinzičke motivacije djeteta i njegovih kognitivnih mogućnosti,
- ona svojom dinamikom, emocionalnom obojenošću, mogućnostima za samoorganizaciju i samopotvrđivanje zadovoljava osnovnu potrebu djeteta da se bavi nečim što ima smisla,
- potčinjavanje igre načelima drugih aktivnosti može dovesti do narušavanja njenih bitnih odlika,
- igre gdje se previše upliću i kontroliraju odrasli mogu se pretvoriti u drill,
- odgoj putem igre je najprirodniji način odgoja i razvoja djeteta.“⁶⁷

Također, ista autorica navodi „neke od postupaka koje ne treba primjenjivati prema djetetu, a to su:

- ne obezvrjeđivati njegove snage, rezultate, načine istraživanja, komuniciranja,
- ne prisiljavati ga da živi po našim mjerilima, modelima odraslih,
- ne upućivati ga na pasivni, imitativni put, već nastvaralačko jedino vrijedan način življenja,
- ne nuditi mu lažne vrijednosti tobožnje „umjetnosti“ kao npr. bezvrijedne programe iz bajkovitog svijeta, komercijalne šarene slikovnice, razbacane i nabacane riječi, kliširane RTV programe, itd.

---

⁶⁷ Tomić, Hasanović, 2007. str. 15.

- ne manipulirati djecom prikazujući (priredbe, natječaje i izložbe) prave ili iznuđene dječije kreativnosti, posebno forsiranim javnim priredbama, a ja bih rekla javnim mučenjima djece (posmatrajmo izraz lica – radosti pri tim nastupima).⁶⁸

Dječiji život je ispunjen igrom i bez nje se taj život ne može ni zamisliti. Kroz igru djeca postaju snažnija, otpornija, brža, snalažljiva, razvijaju osjećaj za saradnju i dijeljenje sa drugima, razvijaju pozitivne osobine ličnosti. Pronalaze rješenja za novonastale situacije, a znamo da se time razvija intelektualni aspekt odgoja, time razvijaju svoju inteligenciju. Kroz igru djeca uče, razgovaraju, druže se, ali taj segment izostaje kada djeca provode sve više vremena ispred televizora, računara, tableta, mobitela i sl.

„U svakodnevnoj borbi protiv tzv. sjedeće rekreacije, koja se najčešće sastoji u pasivnom položaju tijela, mlade treba neprestano upućivati na pješaćenje, planinarenje, vožnju bicikla, sportske igre, kao i na razne druge sportsko - rekreativne sadržaje u kojima posebno aktivno učestvuju ekstremiteti, srce i pluća.“⁶⁹

Svakako takav način provođenja slobodnog vremena u velikoj mjeri će doprinijeti i fizičkom i psihičkom razvoju djece. Jačat će kako svoju ličnost tako i svoj imunitet. Manje će biti bolesni, manje će se umarati i lakše će savladavati školeske ali i druge obaveze.

„Postoji mnogo rekreativnih sadržaja, na koje škola, roditelji, sredina, trebaju poticati djecu:

1. sadržaji koji se mogu primijeniti u porodici: jutarnje fizičke vježbe, rekreativni odmor (pauza), igra.
2. sadržaji koji se izvode u školi: redovna nastava fizičkog vaspitanja, rekreativni odmor, slobodne sportske aktivnosti, logorovanje, školske sportske priredbe, posebni časovi fizičkog vježbanja, produženi i cjelodnevni boravak učenika.
3. sadržaji koji se primjenjuju u organizacijama izvan porodice i škole: sekcije raznih sportskih klubova, centri za sportsko vaspitanje mladih.
4. sadržaji koji se provode na slobodnim površinama.“⁷⁰

---

⁶⁸ Isto str. 15.

⁶⁹ Karić, Grandić, 2010. str. 148.

⁷⁰ Isto str. 149.

Učenici u ovom uzrastu imaju izuzeno veliku količinu energije stoga je nužno da tu energiju usmjere na itekako kvalitetne i raznovrsne aktivnosti kako bi jačali svoju ličnost i kako bi izrasli u kompletnu i svestranu individuu.

2.5. MASMEDIJI I SLOBODNO VRIJEME

Jedna od odlika savremenog društva jeste postojanje masmedija i njihov veliki uticaj na društvo. Masmediji postoje kako bi informisali, educirali i zabavili šire narodne mase.

„Poseban značaj sredstava masovne komunikacije, naročito kada su u pitanju mladi dolazi do izražaja preko njihove vaspitne funkcije. Pozitivan uticaj radija, televizije, štampe i, u novije vrijeme, interneta, toliko je moćan da se ova sredstva po snazi svog vaspitnog djelovanja skoro sasvim izjednačavaju sa uticajima primarnih vaspitnih faktora - porodice i škole. Preko njih se širi vidokrug znanja i umijeća, bude interesovanja za naučne i kulturne tekovine, obogaćuje socijalna i moralna dimenzija čovjeka i budi interesovanje za razne oblasti ljudskog stvaralaštva.“⁷¹

Masmediji često imaju i negativni kontekst. Oni mogu masu odnosno svoje korisnike tretirati kao objekte kojima se može manipulirati, odnosno manipulišu njihovim osjećajima i stavovima. Taj negativni kontekst može da ostavi trajno negativne posljedice na ličnost, a prepoznat ćemo je po često nezadovoljstvu i crnim mislima o svemu što se prezentira u masmedijima.

Godinama unazad televizija je bila ta koja je zauzimala mjesto najmoćnijeg činioca odgojno - obrazovnog i kulturno - zabavnog djelovanja na mlade. Vodeće mjesto danas je svakako zauzeo internet. Oba ova medija su izuzetno važna kada je u pitanju slobodno vrijeme mladih, ali od izuzetnog značaja jeste to kada će se koristiti, koji su uslovi korištenja i koje sadržaje oni mogu gledati. Mnogo je istraživanja provedeno u vezi korištenja medija i njihovog značaja za čovjekov razvoj.

---

⁷¹ Isto str. 111.

Navest ćemo neke od „zanimljivih rezultata do kojih je došao Maccoby:

- TV ne zbližava porodicu time što su njeni članovi tada zajedno. Interakcija među njima, dok gledaju TV program je minimalna. Postavlja se pitanje da li ona okuplja porodicu u bilo kojem psihološkom smislu?
- kada gledaju televizor, djeca provode manje vremena sa vršnjacima, što ujedno znači da provode i manje vremena u igri,
- kada se gleda TV program, u dnevnoj sobi je zbog prigušene svjetlosti i ostalih faktora onemogućeno čitanje, igranje, konverzacija,
- roditelji teško odvajaju djecu od TV programa za vrijeme jela, a isto tako imaju teškoće sa odlaskom djece na spavanje,
- gledanjem televizije zanemaruju se posjete drugim kulturnim ustanovama,
- vrijeme posvećeno TV programu oduzima prostor igri, pomaganju u kući, te kreativnim i produktivnim aktivnostima,
- roditelji smatraju da TV program ne može biti štetan, te da je on velika pomoć u čuvanju djece, tj. drži djecu mirnim, čuva ih od ulice.“⁷²

„Ako uporedimo masovnu kulturu sa ostvarenjima vrhunske kulture uočićemo bitne razlike. Proizvodi masovne kulture „zadovoljavaju“ prosječan ukus i modeluju ove proizvode kao robu široke potrošnje. Potrošač ne može reagovati i ne može uticati na proizvode masovne kulture. Ona ne proizvodi dublji estetski i saznajni doživljaj, već zadovoljava samo površinske slojeve racionalnog i emocionalnog. Ona ne navodi na akciju, već samo nudi bijeg u zabavu i razne druge vidove ispoljavanja strasti. S druge strane, prava kultura podstiče stvaralačke i humane osobine čovjeka.“⁷³

Odmor i zabava su svakako trebaju pojedincu ali nikako ne smiju postati jedini način na koji se provodi slobodno vrijeme. Ne treba dopustiti masmedijima da upravljaju našim slobodnim vremenom i da nam oni kreiraju sadržaje kojima ćemo se baviti u vremenu koje je

---

⁷² Isto str. 113.

⁷³ Isto str. 114.

namijenjeno samo nama. Treba birati sadržaje koji će doprinijeti razvoju ličnosti i bogatiti čovjekov duh, a ne sadržaje koji nemaju nikakvu svrhu i smisao.

U savremenom društvu, u sredinama gdje se ne vodi dovoljno računa o provođenju slobodnog vremena, gdje masmediji sve više preuzimaju ulogu odgajatelja postoji velika šansa za pojavu raznih vidova asocijalnih ponašanja kod djece i mladih tj. učenika. Grupe učenika u početku imaju zajednički interes, a to su igra i druženje. To druženje može biti uživo ili preko interneta u svrhu zabave i odmora, dok poslije može prerasti u grupe sa problematičnim ponašanjem.

„Odsustvo interesa, nedostatak postojanosti, površnosti i pasivnost duha i tijela imaju za posljedicu snažna osjećanja dosade i usamljenosti, koja u određenom trenutku traže i često nalaze neadekvatne ventile, kao što su odavanje skitnji i prihvatanje bilo kakvih modela ponašanja koji mogu da uguše ili prevaziđu ova osjećanja“.⁷⁴ Stoga je jako važno da se mladima pruže adekvatni uslovi za provođenje slobodnog vremena i ponudi mnoštvo raznovrsnih aktivnosti kako to vrijeme ne bi postalo „mrtvo vrijeme“.

Kada je riječ o negativnim elementima koji su povezani sa slobodnim vremenom mladih, najčešće se tu misli na loše planiranje i organiziranje slobodnog vremena. Mladi nalaze opravdanje za to pa kažu kako im nedostaje pozitivnih i raznovrsnih aktivnosti. Ukoliko nemaju adekvatan prostor za provođenje slobodnog vremena oni tragaju za novim mogućnostima na ulici, a ulica je ta koja na svakom koraku pruža neku mogućnost mladom čovjeku. Iz tih razloga mladi se sve više odlučuju za aktivnosti koje nisu pedagoški svrhovite i najčešće su povezane sa antisocijalnim ponašanjem.

„Iako slobodno vrijeme po svom osnovnom značenju i smislu treba da ostane svojina čovjeka, područje njegovih doživljavanja, raspoloženja i ostvarivanja slobodnih težnji, ono je po svojim funkcijama i mogućnostima korištenja upućeno na određenu saradnju i pomoć društva, koje mora voditi računa ne samo o kvalitativnom osiguranju slobodnog vremena, nego i o stvaranju takvih društvenih faktora koji na raznovrsne načine pomažu, upućuju i omogućavaju korištenje slobodnog vremena.“⁷⁵

---

⁷⁴ Jašović (1978) prema Tomić, Hasanović, 2007. str. 47.

⁷⁵ Karić, Grandić, 2010. str. 154.

Učenici posebno nižih razreda ne znaju i nisu još uvijek svjesni do čega nasilno ponašanje može dovesti, do kakvih ozbiljnih problema i posljedica za njih same i njihovu zajednicu. Stoga je jako bitno da prije svega porodica, a zatim i nastavnici nastave razvijati svijest kod učenika o asocijalnom ponašanju i njegovim posljedicama kako bi što više suzbili takvo ponašanje kod mladih, a koje je sve razvijenije danas i posebno se prenosi putem interneta i medija.

3. OSPOSOBLJAVANJE KADRA KOJI ĆE KREIRATI AKTIVNOSTI UČENIKA U SLOBODNO VRIJEME

Kao što je za svaki posao potrebna stručna osoba da ga obavlja tako i „za pravilno i organizirano provođenje slobodnog vremena, neophodan je stručno osposobljen kadar koji će popularizirati, proučavati, istraživati, organizirati i voditi raznovrsne aktivnosti slobodnog vremena.“⁷⁶ Bez stručnog i školovanog kadra teško da će slobodno vrijeme postići zavidan nivo. Autori knjiga o slobodnom vremenu se slažu oko jednog, to jeste da su takvi kadrovi danas neophodni za mnoge institucije koje su vezane za provođenje slobodnog vremena, te da je jedan od najbitnijih problema obrazovanja za slobodno vrijeme, ali i obrazovanja u slobodnom vremenu, pripremanje kadrova za odgojno - obrazovni rad u ovoj oblasti.

Nažalost o slobodnom vremenu se malo priča i malo uči u našim školama i fakultetima. Nije dovoljno samo da se pedagozi, psiholozi i sociolozi bave ovom problematikom. Potrebno je da se uvede na svim nastavničkim i srodnim fakultetima i izučava problematika slobodnog vremena kako bi se što više kadra osposobilo za bavljenje istim. Također, „autori se zalažu da se profesionalno pripremanje kadrova za vaspitno - obrazovni rad u oblasti slobodnog vremena podigne na univerzitetski nivo. Može se zaključiti da vaspitno - obrazovno proučavanje slobodnog vremena, kao i pripremanje kadrova za taj rad, u svijetu odlikuje naglašena perspektivnost i to bez poznavanja političko - administrativnih granica.“⁷⁷

„Jedan od osnovnih zadataka sistematskog rada na području slobodnog vremena zahtjeva školovanje odgovarajućeg kadra na širokom planu i za raznovrsne potrebe počevši od voditelja, organizatora, pa do pedagoških stručnjaka, specijalista i naučno - istraživačkog

---

⁷⁶ Tomić, Hasanović, 2007. str. 52.

⁷⁷ Karić, Grandić, 2010. str. 161.

kadra.“⁷⁸ Od velikog bi značaja za svakog budućeg nastavnika bilo kada bi se na svim nastavničkim fakultetima uvelo obrazovanje nastavnika za pravilno korištenje slobodnog vremena, da se kroz pedagošku grupu predmeta veća pažnja usmjeri na tematiku slobodnog vremena kako bi ti kadrovi bili što bolje pripremljeni za praktičan rad na terenu sa učenicima, roditeljima i ostalim stručnim saradnicima.

„Da bi se u tome uspjelo neophodno je preduzeti sljedeće mjere:

- U programe pedagoške grupe predmeta na nastavničkim školama (visoke škole i fakulteti) proširiti materijalom pedagoške problematike slobodnog vremena,
- Upoznati studente nastavničkih fakulteta s praktičnim vođenjem slobodnih aktivnosti učenika iz predmeta struke,
- Spremati stručnjake na stupnju specijalizacije za buduće rukovodioce organiziranog slobodnog vremena u školama i društvenim organizacijama,
- Organizirati češće informativne kurseve, seminare za prosvjetne i druge društvene radnike koji se bave organiziranjem slobodnog vremena,
- Upoznati djecu s prednostima pravilnog trošenja slobodnog vremena putem časova odjeljenskih zajednica, organiziranja rada i sl.
- Posebno osposobiti kadar i organizirati stalno stručno uzdizanje iz područja problematike slobodnog vremena za odrasle ljude.“⁷⁹

„Slobodno vrijeme u savremenoj školi postaje ne samo opšti pedagoški princip nego i važno didaktičko načelo, jer škola ima mnogobrojne mogućnosti da preko nastave upozna učenike sa smislom i sadržajem daljeg usavršavanja i samoobrazovanja iskorištavanjem slobodnog vremena. Gradivo iz područja slobodnog vremena treba da nađe svoje mjesto i u obradi planova i programa, planiranja u nastavi i samih metoda. Jedino takvim načinom pripremanja budući nastavnici bi mogli, uz svoju struku, upoznati i problematiku slobodnog vremena i tako se osposobiti za proučavanje, organizovanje, stručno vođenje, savjetovanje i pomaganje

---

⁷⁸ Janković, 1973. str. 114.

⁷⁹ Tomić, Hasanović, 2007. str. 53.

na području raznih aktivnosti kao neizostavnog sastavnog dijela cjelokupnog vaspitnog sistema.“⁸⁰

Sve dok se na nastavničkim fakultetima ne uvede i ne proširi ideja o problematici slobodnog vremena nastavnici su dužni da sami ili uz pomoć kolega, pedagoga, učenika i roditelja osmišljavaju i kreiraju aktivnosti koje će biti u svrhu proširenja znanja o slobodnom vremenu i njegovom svrhovitom korištenju.

4. ULOGA NASTAVNIKA U VANNASTAVNIM AKTIVNOSTIMA

Kada se slobodne aktivnosti navode u literaturi, misli se na vannastavne aktivnosti u kojima glavnu ulogu imaju nastavnik voditelj aktivnosti i učenici koji pohađaju te iste aktivnosti. Vannastavne aktivnosti jesu određene godišnjim planom i programom rada škole ali se u velikoj mjeri razlikuju od redovne nastave.

„U nastavi, nastavnik je rukovodilac, osnovni organizator i izvođač. On je veoma često i jedini subjekat, predavač i neprikosnoveni autoritet. Nastavnik je ispitivač i ocjenjivač rezultata rada. Međutim, u slobodnim aktivnostima on dobija, prije svega, pedagošku ulogu. Upravo zbog specifičnosti rada slobodnih aktivnosti i zadataka koji stoje pred njima, nastavnik se nalazi u posebnim uslovima koji se znatno razlikuju od uslova klasične nastave.“⁸¹

„Bitna pretpostavka valjanog rada nastavnika u vannastavnim aktivnostima učenika je da on želi raditi u određenoj učeničkoj zajednici, da je sposoban za pružanje pomoći dječacima i djevojčicama, mladićima i djevojkama, da učenici cijene nastavnika i da žele da on radi u njihovoj zajednici. Ako nedostaje jedan od pomenutih uvjeta, onda je doprinos nastavnika razvijanju saznanjih i socijalnih sposobnosti, uvjerenja i usmjerenja znatno manji, a u izvjesnim slučajevima može imati i negativan utjecaj na mlade. Otuda se nameće potreba da se sagledavaju kako sposobnosti i želje nastavnika tako i želje učenika te da se na osnovu jasnog uvida nastavnik uključuje u one asocijacije mladih za koje je potreban.“⁸²

---

⁸⁰ Karić, Grandić, 2010. str. 163.

⁸¹ Isto str. 142.

⁸² Tomić, Hasanović 2007. str. 54.

Učenici vannastavne aktivnosti biraju prema vlastitim željama i interesovanju za iste. Nastavnici su ti koji učenicima sugerišu i predlažu aktivnosti kojima bi se mogli baviti nakon završene redovne nastave. Učenici se mogu uključiti u vannastavne aktivnosti bez obzira na njihov školski uspjeh u redovnoj nastavi.

„Jedan od glavnih zadataka nastavnika u slobodnim aktivnostima je da razvija demokratske, humane odnose među učenicima, da radi na osposobljavanju učenika za samostalno postavljanje i izvršavanje radnih zadataka, kao i međusobnih životno - radnih regulativa“⁸³

„Pored opšteg rada, nastavnik u slobodnim aktivnostima ima i posebne obaveze. One se sastoje u stalnom praćenju rada i razvoja svakog pojedinog učenika i pružanju pomoći kada je, i onima kojima je, ona potrebna. Dakle, ukratko rečeno, uloga nastavnika u slobodnim aktivnostima morala bi biti organizatorska, instruktivna, savjetodavna, uloga vođe u svakom trenutku spremnog da vođstvo prepusti učenicima, ali i da ga vrati u svoje ruke ukoliko se skrene sa predviđenog kursa.“⁸⁴

„Suvremeni nastavnik, koji se javlja kao organizator vannastavnih aktivnosti, koje u sebe uključuju projektno - stvaralačko učenje, ima prvenstveno ulogu da učenika potiče, motivira, prati njegove reakcije i osigurava poticajnu okolinu za raznovrsne istraživačke aktivnosti. Dobiva ulogu promatrača i usmjerivača, što u vannastavnim aktivnostima ima poseban značaj.“⁸⁵

Vannastavne aktivnosti su odlična prilika za nastavnike voditelje da što je više moguće učenicima prenesu znanja o slobodnim aktivnostima, njihovom značaju, kulturi provođenja, smislu, zadacima i sl. kako bi oni shvatili njihov značaj i počeli što prije primjenjivati usvojena znanja u budućnosti.

---

⁸³ Isto str. 143.

⁸⁴ Isto str. 144.

⁸⁵ Tomić, Hasanović, 2007. str. 54.

METODOLOŠKI DIO ISTRAŽIVANJA

5. PREDMET ISTRAŽIVANJA

Slobodno vrijeme je važan faktor odgoja i obrazovanja. Svjedoci smo kako se svakodnevno javljaju novi izazovi modernog doba, doba u kojem živimo. Autori knjiga starijih izdanja iz oblasti pedagogije slobodnog vremena, čak nisu ni slutili kakvo će vrijeme doći. Sve više našeg slobodnog vremena trošimo beskorisno. Mediji, internet, društvene mreže i mobiteli su ti koji okupiraju naš mozak i koji nam diktiraju tok života. Isti skoro da se i ne koriste u svrhu učenja i proširivanja postojećeg znanja. Kada se okrenemo oko sebe vidjet ćemo da mnoga djeca što u školi, parkovima, tržnim centrima, ulicama koriste mobitel i to ne kao sredstvo komunikacije i pomoći prilikom sticanja novih znanja, vještina i navika, nego to vrijeme provode igrajući igrice, na društvenim mrežama, youtube-u, gledajući sadržaje protkane nasiljem, a svakako neprimjerene njihovom uzrastu, itd.

Smatramo da rani razvoj i rani uticaji igraju značajnu, možda čak u nekim segmentima i presudnu ulogu u životu jedne osobe. Ukoliko u tom periodu neki od faktora koji utiče na razvoj djeteta zakaže, za očekivati je da zakaže i cijeli mehanizam. Ovaj period, period osnovne škole je jako bitan za razvoj djeteta. U njemu dijete dolazi u novu socijalnu sredinu i valja ga pravilno usmjeriti kako da se u istoj snađe. gledajući sadržaje protkane nasiljem, a svakako neprimjerene njihovom uzrastu, ukratko mediji postaju sredstvo koje pomaže roditeljima da zadrže dječiju pažnju, pri tom ne razmišljajući koliko će ta aktivnost biti na štetu djetetovog razvoja.

Rani razvoj i rani uticaji igraju značajnu, možemo reći slobodno i presudnu ulogu u životu čovjeka. Ukoliko u tom periodu neki od faktora koji utiče na razvoj izostane ili se na neki način postigne kontra efekat, dugoročne posljedice su neminovne.

Ovo istraživanje je bilo usmjereno na to da se utvrdi na koji način učenici osnovnoškolskog uzrasta provode svoje slobodno vrijeme, za koje to aktivnosti pokazuju najveće interesovanje, te kakvi su stavovi nastavnika i roditelja o provođenju slobodnog vremena učenika, kako bi se na vrijeme moglo uticati na njihovu svijest o kvalitetnom provođenju slobodnog vremena u tom uzrastu.

5.1. CILJ I ZADACI ISTRAŽIVANJA

Cilj istraživanja bio je:

Ispitati na koji način učenici OŠ „Omer Mušić“ u Kaknju provode svoje slobodno vrijeme.

Zadaci su bili:

1. Utvrditi da li se učenici bave sportom u svoje slobodno vrijeme.
2. Saznati da li učenici svoje slobodno vrijeme provode kroz kulturne aktivnosti.
3. Otkriti da li učenici praktikiraju vjeru u toku svog slobodnog vremena.
4. Saznati u koje svrhe učenici koriste mobitel.
5. Utvrditi mišljenje nastavnika o tome kako učenici provode slobodno vrijeme.
6. Utvrditi mišljenje roditelja o tome kako njihova djeca provode svoje slobodno vrijeme.

5.2. HIPOTEZE ISTRAŽIVANJA

N₀: Učenici OŠ „Omer Mušić“ u Kaknju provode slobodno vrijeme baveći se aktivnostima koje doprinose njihovom cjelokupnom razvoju.

N₁: Učenici provode slobodno vrijeme baveći se sportom.

N₂: Učenici u slobodno vrijeme posjećuju kulturne aktivnosti.

N₃: Učenici slobodno vrijeme provode praktikirajući vjeru.

N₄: Učenicima mobitel služi za učenje i igranje.

N₅: Nastavnici smatraju da učenici svoje slobodno vrijeme provode na društveno neprihvatljiv način.

N₆: Roditelji misle da njihova djeca svoje slobodno vrijeme slobodno vrijeme provode uz aktivnosti koje doprinose njihovoj ličnoj, a i društvenoj koristi.

5.3. METODE ISTRAŽIVANJA

Deskriptivna metoda – „u istraživanju odgoja i obrazovanja predstavlja skup znanstveno - istraživačkih postupaka s kojima se opisuju pojave u odgoju i obrazovanju, tj. ispituje se stanje, a time i njihove osobine, a bez obzira na njihove uzroke.“⁸⁶

U ovom istraživanju deskriptivnu metodu koristili smo kod prikupljanja podataka, obrade i interpretacije.

Kvalitativna analiza – „može se definirati kao proces razumijevanja ljudskih i socijalnih problema koji se temelji na izgradnji kompleksne i cjelovite slike što se stvara iz perspektive subjekta istraživanja koji se proučava u svom prirodnom okružju.“⁸⁷

U ovom istraživanju kvalitativna analiza je bila korištena kod analize odgovora na pitanja u anketi za učenike: „Da li treniraš neki sport, ako da koji?“ i „Koje još aktivnosti obavljaš u svoje slobodno vrijeme?“. Iz čega smo zaključili koji je to najzastupljeniji sport koji učenici treniraju i koje su to najčešće aktivnosti kojima se bave u slobodno vrijeme.

5.4. TEHNIKE ISTRAŽIVANJA

Intervjuiranje – „...je najdostojniji i najljudskiji način prikupljanja podataka upravo razgovor sa onima od kojih se podaci prikupljaju.“⁸⁸

Vezani intervju – „...sadrži tačno određena pitanja ili barem tačno određen redoslijed sadržaja koji treba biti pitanjima obuhvaćen.“⁸⁹

U ovom istraživanju intervjuiranje smo vršili kod učenika u razrednoj nastave (od I do V razreda) kako bismo dobili što bolje informacije, obzirom na dobnu uzrast i snalaženje u pisanju smatramo da smo na ovaj način dobili bolje informacije tj. primjenjujući ovu tehniku.

Anketiranje – „je postupak u kojem anketirani pismeno odgovaraju na pitanja u svezi s njihovim osobnim mišljenjem. Važnost tog postupka leži u okolnosti da se često jedino

---

⁸⁶ Mužić, 1999. str. 43.

⁸⁷ Halmi, 2003. str. 379.

⁸⁸ Mužić, 1999. str. 81.

⁸⁹ Isto str. 81.

anketom može doći do traženih podataka, a da je vremenski mnogo ekonomičnija od intervjuiranja.“⁹⁰

Ovu tehniku smo koristili kod učenika koji pohađaju predmetnu nastavu (od VI do IX razreda) zbog bolje mogućnosti pismenog izražavanja, te kod ispitivanja roditelja i nastavnika.

5.5. INSTRUMENTI ISTRAŽIVANJA

Protokol intervjua – koristili smo ga prilikom vođenja intervjua, u njemu se nalaze unaprijed pripremljena pitanja, te smo tu bilježili odgovore ispitanika.

Anketni upitnik – unaprijed pripremljeni upitnici koji su nam pomogli da saznamo kako i na koji način učenici provode svoje slobodno vrijeme, te šta o tome misle njihovi nastavnici i roditelji.

Evidencioni listovi – listovi na koje smo upisivali svoja zapažanja, eventualne probleme na koje smo naišli prilikom istraživanja, a koja su nam služila prilikom pisanja teorijskog dijela istraživačkog rada.

5.6. STATISTIČKA OBRADA PODATAKA

Tokom analize koristili smo deskriptivnu statistiku za mjerenje frekvencija odgovora na pojedina pitanja iz upitnika. Podatke smo predstavili tabelarno.

---

⁹⁰ Isto str. 82.

5.7. UZORAK ISTRAŽIVANJA

Uzorak je „skup postupaka pomoću kojeg se na osnovi poznavanja ograničenog broja pojava zaključuje o karakteristikama cjeline, čitave mase pojava.“⁹¹ U ovom istraživanju imali smo uzorak od 202 učenika (101 učenik predmetne nastave i 101 učenik razredne nastave) osnovne škole „Omer Mušić“ u Kaknju, zatim 101 roditelj i svi nastavnici ove škole, tj. njih 43.

Tabela 2. Uzorak istraživanja

UZORAK ISTRAŽIVANJA	
UČENICI (razredna nastava)	101
UČENICI (predmetna nastava)	101
NASTAVNICI	43
RODITELJI	101
UKUPNO	346

---

⁹¹ Mužić, 1982. str. 534.

**ANALIZA I INTERPRETACIJA
REZULTATA ISTRAŽIVANJA**

Istraživanje je provedeno u oktobru 2018. godine u osnovnoj školi „Omer Mušić“ u Kaknju. Obuhvatilo je učenike razredne nastave (101), učenike predmetne nastave (101), sve nastavnike ove škole (43) i roditelje učenika (101). Cilj ovog istraživanja bio je istražiti kako učenici ove osnovne škole provode svoje slobodno vrijeme, a da bismo dobili što bolje informacije o tome uključili smo i njihove nastavnike i roditelje.

Rezultati su prikazani redoslijedom koji prati redoslijed zadataka iz metodološkog dijela rada kako bi nam pomogli u interpretaciji. Prvo ćemo predstaviti rezultate istraživanja provedenih sa učenicima razredne nastave, predmetne nastave, a zatim i nastavnicima i roditeljima. Rezultate smo predstavili tabelama koje prati interpretacija, te na kraju slijedi zaključak.

6. BAVLJENJE UČENIKA SPORTOM U SLOBODNO VRIJEME

6.1. Učenici razredne nastave

Prvo pitanje se odnosilo na to da li se učenici bave sportom u svoje slobodno vrijeme i ako da koji je to sport u pitanju. Odgovori su bili ponuđeni u formi afirmacije (DA) i negacije (NE), te pitanja (KOJI) koje se odnosilo konkretno na sport kojim se učenici bave u svoje slobodno vrijeme.

Tabela 3. Treniranje sporta (razredna nastava)

Da li treniraš neki sport?				
SPOL	M	Ž	UKUPNO	%
DA (f)	18	19	37	36,63%
NE (f)	38	26	64	63,37%

Iz Tabele 3. možemo vidjeti da se učenici bave sportom tj. da među njima ima učenika koji treniraju određeni sport. Od ukupnog broja ispitanih učenika njih 36,63% odgovorilo je pozitivno odnosno da treniraju određeni sport, dok njih 63,37% je odgovorilo negativno odnosno da ne trenira niti jedan sport. Postoji mnogo faktora koji utiču na to da li će učenici trenirati neki sport. Pored volje i interesovanja učenika, moramo u obzir uzeti i podršku roditelja, kako onu moralnu tako i finansijsku. Roditelji moraju izdvojiti ne tako malo sumu novca za treniranje nekog sporta njihove djece, a posebno ukoliko imaju više od jednog

djeteta. Također, ovim učenicima je potreban prevoz do grada ukoliko su članovi nekog kluba koji ne održava treninge u školskoj sali.

Sportovi kojima se najčešće učenici bave u svoje slobodno vrijeme su: odbojka i nogomet kao najčešće navedeni, nogomet kod dječaka, a odbojka kod djevojčica. Pored toga su još navedeni i sljedeći sportovi: karate, tekvando i košarka.

Drugo pitanje za učenike razredne nastave odnosilo se na to da li učenici u slobodno vrijeme voze bicikl, obzirom da je i to jedan od vidova fizičkih aktivnosti. Ponuđeni odgovori su u vidu petostepene skale.

Tabela 4. Vožnja bicikla u slobodno vrijeme (razredna nastava)

U slobodno vrijeme vozim bicikl.		
ODGOVORI	f	%
NIKAKO	9	8,91
JEDNOM SEDMIČNO	19	18,81
VIŠE PUTA SEDMIČNO	30	29,70
SVAKI DAN	43	42,57

Iz tabele 4. možemo vidjeti kako većina učenika svoje slobodno vrijeme provodi vozeći bicikl svaki dan tj. njih 42,57%, što je pohvalno obzirom da se i na taj način bave fizičkom aktivnošću. Bitna činjenica jeste da se ova aktivnost izvodi na otvorenom prostoru i svježem zraku koji je itekako bitan za dječiji razvoj posebno u ovom ranom periodu. Više puta sedmično to čini 29,70% učenika, a jednom sedmično 18,81% učenika, dok 8,91% učenika ne provodi nikako svoje slobodno vrijeme vozeći bicikl. Razloga može biti više, npr. da ne vole tu aktivnost nikako, da nemaju uopće bicikl ili nešto treće.

Treće pitanje za učenike odnosilo se na to da li provode svoje slobodno vrijeme u šetnji. Obzirom da je provođenje vremena u prirodi od izuzetnog značaja za dječiji razvoj željeli smo ispitati da li učenici svoje slobodno vrijeme provode u šetnji. Ponuđeni su odgovori na petostepenoj skali.

Tabela 5. Šetnja u slobodno vrijeme (razredna nastava)

U slobodno vrijeme šetam.		
ODGOVORI	f	%
NIKAKO	20	19,80
JEDNOM SEDMIČNO	35	34,65
VIŠE PUTA SEDMIČNO	30	29,70
SVAKI DAN	16	15,84

Iz tabele 5. možemo vidjeti da učenici provode vrijeme vani i na svježem zraku tj. da svoje slobodno vrijeme provode u šetnji. Od ukupnog broja ispitanika njih 80,20% provode vrijeme u šetnji: jednom sedmično 34,65%, više puta sedmično 29,70%, svaki dan 15,84% učenika, dok 19,80% učenika je reklo da ne šeta nikako u svoje slobodno vrijeme.

6.2. Učenici predmetne nastave

Prvo pitanje za učenike predmetne nastave bilo je isto kao i za učenike razredne nastave, a odnosilo se na to da li se bave sportom i ukoliko se bave da navedu koji je sport u pitanju. Odgovori su bili ponuđeni u formi afirmacije (DA) i negacije (NE), te pitanja (KOJI) koje se odnosilo konkretno na sport kojim se učenici bave u svoje slobodno vrijeme.

Tabela 6. Treniranje sporta (predmetna nastava)

Da li trenirate neki sport?				
SPOL	M	Ž	UKUPNO	%
DA (f)	26	23	49	48,51
NE (f)	21	31	52	51,49

Tabela 6. nam pokazuje da od ukupnog broja ispitanih učenika njih 48,51% trenira neki sport, dok njih 51,49% ne trenira nikakav sport. Sportovi kojima se najčešće bave učenici su: odbojka i nogomet kao najčešće navedeni sportovi, s tim da odbojku češće treniraju

djevojčice, a nogomet dječaci. Ostali spomenuti sportovi su: karate, košarka, tekvando, rukomet, streljaštvo, kickbox.

Drugo pitanje za učenike odnosilo se na to da li posjećuju sportska dešavanja u svome gradu, ali i šire. Odgovori koji su bili ponuđeni u petospetenoj skali.

Tabela 7. Posjeta sportskim dešavanjima u gradu i šire (predmetna nastava)

U slobodno vrijeme posjećujem sportska dešavanja u mom gradu i šire.		
ODGOVORI	f	%
SVAKI DAN	2	1,98
VIŠE PUTA SEDMIČNO	25	24,75
JEDNOM SEDMIČNO	38	37,62
NIKAD	36	35,64

Iz tabele 7. možemo vidjeti da učenici posjećuju sportska dešavanja u svom gradu ali i šire. Većina učenika svoje slobodno vrijeme provodi na ovaj način, njih 37,62% to čini jednom sedmično, više puta sedmično njih 24,75%, svaki dan 1,98% učenika, dok 35,64% učenika svoje slobodno vrijeme ne provodi posjećujući sportska dešavanja u gradu ali i šire.

Treće pitanje se odnosilo na šetnju u slobodnom vremenu. Odgovori su bili predstavljeni petostepenom skalom, a rezultati su sljedeći:

Tabela 8. Šetnja u slobodno vrijeme (predmetna nastava)

U slobodno vrijeme šetam.		
ODGOVORI	f	%
SVAKI DAN	52	51,49
VIŠE PUTA SEDMIČNO	21	20,79
JEDNOM SEDMIČNO	20	19,80
NIKAD	8	7,92

Tabela 8. nam pokazuje da učenici provode slobodno vrijeme u prirodi i da većina učenika svoje slobodno vrijeme provede u šetnji i na svježem zraku. Svaki dan to čini 51,49% učenika, više puta sedmično 20,79% učenika, jednom sedmično 19,80% učenika, dok 7,92% učenika svoje slobodno vrijeme nikad ne provodi u šetnji.

Četvrto pitanje za učenike odnosilo se na to da li voze bicikl u svoje slobodno vrijeme. Odgovori su bili predstavljeni na petostepenoj skali.

Tabela 9. Vožnja bicikla u slobodno vrijeme (predmetna nastava)

U slobodno vrijeme vozim bicikl.		
ODGOVORI	f	%
SVAKI DAN	34	33,66
VIŠE PUTA SEDMIČNO	40	39,60
JEDNOM SEDMIČNO	15	14,85
NIKAD	12	11,88

Prema rezultatima u tabeli 9. možemo vidjeti da su učenici predmetne nastave aktivni kada je u pitanju ova aktivnost u slobodno vrijeme. Većina je učenika koji svoje slobodno vrijeme provode na svježem zraku tj. vozeći bicikl. Više puta sedmično to čini 39,60% učenika, svaki dan 33,66% učenika, jednom sedmično 14,85% učenika, dok 11,88% učenika u svoje slobodno vrijeme nikad ne vozi bicikl.

6.3. Kratka analiza i usporedba rezultata učenika razredne i predmetne nastave

Iz rezultata koje smo dobili našim istraživanjem možemo zaključiti da se učenici i predmetne i razredne nastave bave sportom, što sportovima koje treniraju u zatvorenom prostoru, tako vrijeme provode i na svježem zraku u šetnji i vožnji bicikla. Kada uporedimo rezultate vezane za treniranje nekog sporta dolazimo do zaključka da učenici predmetne nastave treniraju više u odnosu na učenike razredne nastave. Ono što je pohvalno jeste široka lepeza sportova koje treniraju ovi učenici, a to su: nogomet, odbojka, karate, tekvando, košarka, rukomet, streljaštvo, kickbox. Najveći broj dječaka trenira nogomet, dok najveći broj djevojčica trenira odbojku, a to je zajedničko učenicima i razredne nastave i predmetne nastave.

Samo konstantnim ulaganjem u sport, sportska dešavanja, sportske aktivnosti, fizičke aktivnosti se mogu postići bolji rezultati u praksi. Također, raditi na osvješćivanju kako učenika, tako nastavnika i roditelja o važnosti sporta i samog tjelesnog odgoja za zdravlje djece, pravilan razvoj njihove ličnosti i kvalitetan život uopće.

Prema navedenom tj. rezultatima istraživanja, naša hipoteza, koja glasi: „*Učenici provode svoje slobodno vrijeme baveći se sportom*“, je djelimično potvrđena obzirom da još uvijek postoji učenika koji se nikako ne bave nekom fizičkom aktivnošću, ne treniraju nikakav sport, ne voze bicikl, ne provode slobodno vrijeme na otvorenom zraku tj. u šetnji.

7. KULTURNE AKTIVNOSTI UČENIKA U SLOBODNOM VREMENU

7.1. Učenici razredne nastave

Četvrto pitanje za učenike odnosilo se na to da li odlaze u kino ili pozorište. Odgovori su bili ponuđeni na petostepenoj skali.

Tabela 10. Posjeta kinu i pozorištu (razredna nastava)

U slobodno vrijeme idem u kino, pozorište.		
ODGOVORI	f	%
SVAKI DAN	0	0
VIŠE PUTA SEDMIČNO	1	0,99
JEDNOM SEDMIČNO	10	9,90
NIKAKO	90	89,11

Iz tabele 10. odnosno odgovora učenika možemo zaključiti da većina učenika njih 89,11% od ukupnog broja ispitanih ne ide nikako u kino ili pozorište, dok ostatak njih 9,90% ide jednom sedmično i 0,99% ispitanika posjećuje kulturne manifestacije više puta sedmično.

7.2. Učenici predmetne nastave

Peto pitanje za učenike predmetne nastave odnosilo se na posjetu kulturnim dešavanjima u gradu i šire. Odgovori su bili ponuđeni na četverostepenoj skali, a trebalo je zaokružiti odgovor koji se u najvećoj mjeri odnosi na njih. Rezultati su sljedeći:

Tabela 11. Posjeta kulturnim dešavanjima (predmetna nastava)

U slobodno vrijeme posjećujem kulturna dešavanja u mom gradu i šire.		
ODGOVORI	f	%
SVAKI DAN	0	0
VIŠE PUTA SEDMIČNO	6	5,94
JEDNOM SEDMIČNO	35	34,65
NIKAD	60	59,41

Iz tabele 11. možemo zaključiti da većina učenika njih 59,41% od ukupog broja ispitanih ne posjećuje nikad kulturna dešavanja u svom gradu, ali i šire, dok 34,65% to čini jednom sedmično i 5,94% učenika više puta sedmično posjećuje kulturna dešavanja.

7.3. Kratka analiza i usporedba rezultata učenika razredne i predmetne nastave

Kada pogledamo i uporedimo rezultate učenika razredne nastave i učenika predmetne nastave uočiti ćemo sličnost, a to jeste da ni jedni ni drugi učenici ne provode dovoljno slobodnog vremena posjećujući kulturne manifestacije u svome gradu i šire. S druge strane, moramo uzeti u obzir da se prije svega treba steći navika odlaska i posjete kulturnim aktivnostima koju roditelji svojim primjerom pokazuju djeci. Drugi aspekt su finansije, te se postavlja pitanje da li roditelji mogu priuštiti djeci odlazak u kino ili pozorište. Zatim su tu nastavnici i škola, i niz pitanja, koliko utiču na razvijanje svijesti kod učenika o važnosti kulture, da li redovno organizuju odlazak u kino ili pozorište, da li mogu obezbijediti popust ili besplatne karte ili besplatan prijevoz kako bi se što više učenika prijavilo za odlazak i upoznalo sa kulturnim aktivnostima u svome gradu. Dalje, tu su ustanove za kulturu i općina, te pitanja za njih,

koliko sredstava izdvajaju za kulturna dešavanja, da li predstave budu besplatne ili s popustom za učenike, da li postoje porodične karte, itd. Sve su to pitanja na koja nekim narednim istraživanjem možemo doći do odgovora, odnosno to su pitanja kojih trebamo biti svjesni kao roditelji, kao pedagozi, kao prosvjetni radnici, kao savjesni građani.

Iz analize odgovora učenika slijedi, da naša hipoteza koja glasi: „Učenici u slobodno vrijeme posjećuju kulturne aktivnosti“, nije potvrđena.

8. PRAKTICIRANJE VJERE U SLOBODNO VRIJEME UČENIKA

8.1. Učenici razredne nastave

Peto pitanje za učenike se odnosilo na odlazak u džamiju/crkvu odnosno prakticiranje vjere (molitve, vjerska nastava, kursevi). Odgovori su bili ponuđeni na četverostepenoj skali.

Tabela 12. Prakticiranje vjere (razredna nastava)

U slobodno vrijeme idem u džamiju/crkvu (molitvu, vjersku nastavu).		
ODGOVORI	f	%
SVAKI DAN	3	2,97
VIŠE PUTA SEDMIČNO	69	68,32
JEDNOM SEDMIČNO	21	20,79
NIKAKO	8	7,92

Iz tabele 12. možemo zaključiti da učenici posjećuju vjerske objekte i prakticiraju vjeru u većini slučajeva je to više puta sedmično, 68,32% je zaokružilo taj odgovor, njih 20,79% jednom sedmično idu u džamiju/crkvu, 7,92% učenika nikako ne pohađa vjersku nastavu ili ne odlazi na molitve u svom slobodnom vremenu, dok 2,97 učenika svaki dan praktikuju vjeru.

8.2. Učenici predmetne nastave

Šesto pitanje za učenike predmetne nastave se odnosilo na prakticiranje vjere (molitve, kursevi, vjerska nastava). Odgovori su bili ponuđeni na četverostepenoj skali.

Tabela 13. *Practiciranje vjere (predmetna nastava)*

Slobodno vrijeme provodim u vjerskim ustanovama i praktikujem vjeru (molitve, kursevi, vjerska nastava).		
ODGOVORI	f	%
SVAKI DAN	9	8,91
VIŠE PUTA SEDMIČNO	53	52,48
JEDNOM SEDMIČNO	24	23,76
NIKAKO	15	14,85

Iz tabele 13. možemo zaključiti da učenici predmetne nastave u većini posjećuju vjerske objekte i prakticiraju vjeru više puta sedmično, njih 52,48% je zaokružilo taj odgovor, jednom sedmično 23,76%, dok je 14,85% onih koji to nikako ne čine, a 8,91% je učenika koji svaki dan praktikuju vjeru i slobodno vrijeme provode u vjerskim ustanovama.

8.3. Kratka analiza i usporedba rezultata učenika razredne i predmetne nastave

Kada uporedimo rezultate učenika razredne nastave i učenika predmetne nastave, kada je u pitanju posjeta vjerskim objektima i prakticiranje vjere kroz molitve, kurseve, vjersku nastavu možemo reći da su rezultati pozitivni i slični, te da većina učenika prakticira vjeru što znači da je naša hipoteza, koja glasi: „*Učenici slobodno vrijeme provode prakticirajući vjeru*“, potvrđena.

9. MOBITEL I SLOBODNO VRIJEME UČENIKA

9.1. Učenici razredne nastave

Sedmo pitanje za učenike odnosi se na to da li učenici imaju svoj vlastiti mobitel. Odgovori su bili ponuđeni u obliku afirmacije (DA) i negacije (NE).

Tabela 14. Posjedovanje vlastitog mobitela (razredna nastava)

Da li imaš svoj mobitel?		
ODGOVORI	f	%
DA	62	61,39
NE	39	38,61

Iz tabele 14. možemo zaključiti da većina učenika njih 61,39% koji pohađaju razrednu nastavu imaju svoj vlastiti mobitel, dok njih 38,61% nema svoj vlastiti mobitel.

Osmo pitanje za učenike odnosi se na vrijeme koje provode dnevno koristeći mobitel. Odgovori su bili ponuđeni na petostepenoj skali, a rezultati su sljedeći:

Tabela 15. Dnevno vrijeme provedeno koristeći mobitel (razredna nastava)

Koliko vremena dnevno provodiš koristeći mobitel?		
ODGOVORI	f	%
15 minuta	10	16,13
30 minuta	10	16,13
1 sat	25	40,32
2 sata	13	20,97
više od 2 sata	4	6,45

Iz tabele 15. možemo zaključiti da najveći broj ispitanih učenika njih 40,32% dnevno provodi po jedan sat vremena koristeći mobitel, njih 20,97% koristi mobitel dva sata dnevno, petnaest minuta dnevno provodi 16,13% učenika, isto tako trideset minuta dnevno koristi mobitel njih 16,13%, a 6,45% učenika koristi svoj mobitel više od dva sata.

Deveto pitanje se odnosilo na aktivnosti za koje učenicima mobitel najčešće služi. Odgovori koji su bili ponuđeni su sljedeći: UČENJE, IGRICE, RAZGOVORI (POZIVI, PORUKE), DRUŠTVENE MREŽE (FACEBOOK, INSTAGRAM), potrebno je bilo samo zaokružiti iste ili dopisati ukoliko je neka aktivnost nedostajala, a odnosila se na tog učenika. Moguće je bilo zaokružiti više aktivnosti.

Tabela 16. Aktivnosti za koje najčešće učenicima razredne nastave služi mobitel

Za koje aktivnosti ti najčešće služi mobitel?		
ODGOVORI	f	%
Učenje	14	14
Igrice	49	49
Razgovori (pozivi, poruke)	19	19
Društvene mreže (facebook, instagram)	18	18

Iz tabele 16. možemo zaključiti da učenicima razredne nastave mobitel služi najviše za igranje igrica 49%, zatim i za razgovore 19%, društvene mreže 18%, a najmanje njih je odgovorilo da im mobitel služi za učenje 14%. Na mogućnost da napišu neku drugu aktivnost učenici su dopisali sljedeće: *slušanje muzike i gledanje crtanih filmova.*

9.2. Učenici predmetne nastave

Trinaesto pitanje za učenike se odnosi na to da li učenici imaju svoj vlastiti mobitel. Odgovori su bili ponuđeni u obliku afirmacije (DA) i negacije (NE).

Tabela 17. Posjedovanje vlastitog mobitela (predmetna nastava)

Da li imaš vlastiti mobitel?		
ODGOVORI	f	%
DA	98	97,03
NE	3	2,97

Iz tabele 17. možemo zaključiti da većina učenika koji pohađaju predmetnu nastavu imaju svoj vlastiti mobitel tj. njih 97,03%, dok 2,97% učenika ne posjeduje svoj vlastiti mobitel.

Četnaesto pitanje se odnosi na to koliko učenici često koriste mobitel za komunikaciju sa drugima u vidu poziva ili poruka, odgovori su bili ponuđeni u obliku petostepene skale.

Tabela 18. Korištenje mobitela za komunikaciju (predmetna nastava)

Mobitel koristim za komunikaciju sa drugima (poruke, pozivi).		
ODGOVORI	f	%
UVIJEK	39	38,61
ČESTO	41	40,59
PONEKAD	15	14,85
RIJETKO	3	2,97
NIKAD	3	2,97

Iz tabele 18. možemo uvidjeti da učenici često koriste mobitel za komunikaciju sa drugima njih 40,59% je odgovorilo tako, uvijek to čini 38,61% učenika, ponekad 14,85%, rijetko 2,97% učenika i 2,97% učenika koji nikada mobitel ne koriste za komunikaciju sa drugima.

Petnaesto pitanje se odnosilo na korištenje mobitela u svrhu zabave. Odgovori su bili ponuđeni na petostepenoj skali, a rezultati su sljedeći:

Tabela 19. Korištenje mobitela za zabavu (predmetna nastava)

Mobitel koristim za zabavu (internet, igrice).		
ODGOVORI	f	%
UVIJEK	39	38,61
ČESTO	42	41,58
PONEKAD	13	12,87
RIJETKO	5	4,95
NIKAD	2	1,98

Iz tabele 19. možemo vidjeti da mobitel učenicima služi za zabavu, njih 41,58% kaže da je to često, uvijek kaže 38,61% učenika, ponekad mobitel služi za zabavu 12,87% učenika, rijetko je to kod 4,95% učenika, dok je 1,98% učenika reklo da im mobitel nikada ne služi za zabavu.

9.3. Kratka analiza i usporedba rezultata učenika razredne i predmetne nastave

Kada uporedimo odgovore učenika razredne i predmetne nastave možemo vidjeti da nema velikih odstupanja, većina učenika posjeduje svoj vlastiti mobitel, posebno stariji uzrast odnosno učenici predmetne nastave. Što se tiče vremena provedenog uz mobitel često je to oko sat vremena na dan, a aktivnosti koje su najčešće zastupljene su prije svega igrice, a zatim onda i komunikacija sa drugima, društvene mreže, ukratko zabavni sadržaji. Što znači da je naša hipoteza, koja glasi: „*Učenicima mobitel služi za učenje i zabavu*“ djelimično potvrđena, tj. ovim dijelom kada je zabava u pitanju, a kada je u pitanju učenje tu hipoteza nije potvrđena.

10. Analiza ostalih odgovora iz ankete/intervjua za učenike

Šesto pitanje za učenike razredne nastave odnosi se na to da li učenici svoje slobodno vrijeme provode čitajući knjige, časopise, stripove. Odgovori su bili ponuđeni u obliku četverostepene skale.

Tabela 20. Čitanje knjiga, časopisa, stripova u slobodno vrijeme (razredna nastava)

Slobodno vrijeme provodim čitajući knjige, časopise, stripove.		
ODGOVORI	f	%
SVAKI DAN	8	7,93
VIŠE PUTA SEDMIČNO	22	21,78
JEDNOM SEDMIČNO	41	40,59
NIKAKO	30	29,70

Iz tabele 20. možemo zaključiti da većina učenika čita u svoje slobodno vrijeme što je veoma pohvalno za ovaj uzrast da učenici imaju razvijenu naviku čitanja i da se to čitanje ne odnosi na ono redovno i obavezno nego čitanje u slobodnom vremenu. Najveći broj učenika je odgovorilo da to čini jednom sedmično njih 40,59%, dok 29,70% učenika nikako ne čita u svoje slobodno vrijeme stoga treba raditi na tome sa učenicima kako bi im se na vrijeme ukazalo na greške i razvila ljubav za čitanje. Više puta sedmično čita 21,78% učenika, a svaki dan to čini 7,93% učenika. Trebamo uzeti u obzir također da u ovom uzrastu još uvijek svi učenici ne znaju čitati ali svakako tu su roditelji koji bi trebali da čitaju svojoj djeci i da oni na taj način već steknu naviku za čitanje.

Deseto pitanje za učenike razredne nastave odnosilo se na aktivnosti koje najčešće učenici obavljaju u svoje slobodno vrijeme. Učenici nisu bili ograničeni brojem aktivnosti koje trebaju nabrojati.

Aktivnosti koje su nabrojali učenici koji pohađaju razrednu nastavu:

- Igranje s vršnjacima (braćom ili sestrama);
- Gledanje televizora (crtani filmovi);
- Bojenje slikovnica;
- Rolanje;
- Pomaganje roditeljima u kućnim poslovima (kuhanje);
- Crtanje;
- Igranje sa lego kockama (loptom, lutkama);
- Igranje van kuće (stadion, vikendica);
- Provođenje vremena na internetu (youtube);
- Igranje igrica na računaru (na mobitelu od roditelja);
- Odlazak na izlet;
- Trčanje;
- Sviranje klavira (gitare);
- Igranje sa kućnim ljubimcima;
- Igranje tenisa (nogometa, košarke, odbojke);
- Vožnja romobila;
- Slušanje muzike.

Iz pobrojanih odgovora učenika razredne nastave možemo zaključiti da su aktivnosti kojima se oni bave u slobodno vrijeme veoma raznovrsne. Obuhvaćeno je više područja poput sporta i umjetnosti, ali isto tako i igra i zabava što je svakako svojstveno djeci u ovom uzrastu i svakako poželjno za razvoj cjelovite i svestrane ličnosti.

Sedmo pitanje za učenike predmetne nastave odnosi se na čitanje knjiga, časopisa, stripova u slobodnom vremenu. Odgovori su bili ponuđeni u obliku četverostepene skale.

Tabela 21. Čitanje knjiga, časopisa, stripova u slobodno vrijeme (predmetna nastava)

U slobodno vrijeme čitam knjige, časopise, stripove.		
ODGOVORI	f	%
SVAKI DAN	15	14,86

VIŠE PUTA SEDMIČNO	25	24,75
JEDNOM SEDMIČNO	35	34,65
NIKAD	26	25,74

Iz tabele 21. možemo zaključiti da većina učenika čita u slobodno vrijeme, jednom sedmično 34,65%, više puta sedmično 24,75% i svaki dan 14,86%. Dok s druge strane imamo 25,75% učenika koji nikad ne čitaju u slobodno vrijeme što je pokazatelj da se treba raditi sa učenicima predmetne nastave na ovom problemu.

Osmo pitanje za učenike predmetne nastave odnosi se na vrijeme koje učenici dnevno provedu gledajući televiziju. Odgovori su bili ponuđeni u obliku petostepene skale.

Tabela 22. Dnevno vrijeme provedeno gledajući televiziju (predmetna nastava)

Koliko vremena dnevno provedeš gledajući televiziju?		
ODGOVORI	f	%
15 minuta	8	7,93
30 minuta	18	17,82
1 sat	26	25,74
2 sata	28	27,72
više od 2 sata	21	20,79

Iz tabele 22. možemo vidjeti da učenici provode svoje slobodno vrijeme gledajući televiziju. Najveći broj učenika, njih 27,72% dnevno provede dva sata uz tu aktivnost, zatim 25,74% učenika gleda televiziju jedan sat na dan, više od dva sata 20,79% učenika provede uz televizor, trideset minuta to čini 17,82%, a petnaest minuta provodi 7,93% učenika. Većina učenika provodi dobar dio slobodnog vremena gledajući televiziju što može biti štetno za

razvoj ličnosti posebno ukoliko nije kontrolirano i ograničeno od strane odraslih i ukoliko su djeca prepuštena da sama biraju sadržaje koje će gledati.

Deveto pitanje u anketi za učenike predmetne nastave odnosi se na vrijeme koje učenici dnevno provedu koristeći internet. Odgovori su bili ponuđeni na petostepenoj skali.

Tabela 23. Dnevno vrijeme koje učenici provedu koristeći internet (predmetna nastava)

Koliko vremena dnevno provedeš na internetu?		
ODGOVORI	f	%
15 minuta	7	6,93
30 minuta	9	8,92
1 sat	23	22,77
2 sata	17	16,83
više od 2 sata	45	44,55

Iz tabele 23. možemo zaključiti da 6,93% učenika dnevno petnaest minuta provede na internetu, trideset minuta provede 8,92 učenika, dva sata 16,83%, jedan sat 22,77%, a većina učenika tj. njih 44,55% provodi više od dva sata dnevno koristeći internet što su jako zabrinjavajući rezultati. Obavezno treba raditi i sa učenicima i sa roditeljima kako bi se ovaj problem riješio. Posebno je zabrinjavajuće ukoliko to korištenje interneta isto kao i gledanje televizora ili korištenje mobitela nema apsolutno nikakav nadzor odraslih i ukoliko odrasli nemaju uvid u to koje sadržaje njihova djeca gledaju ili čitaju na internetu. Svjedoci smo svakodnevnog zloupotrebljavanja djece preko interneta, pa bismo posebnu pažnju trebali obratiti na ovaj problem.

Deseto pitanje za učenike predmetne nastave odnosi se na korisne sadržaje koje učenici gledaju na televiziji ili internetu. Odgovori su bili ponuđeni u obliku petostepene skale.

Tabela 24. Korisni sadržaji koje učenici gledaju na internetu ili televiziji (predmetna nastava)

Na internetu ili televiziji gledam korisne sadržaje.		
ODGOVORI	f	%
NIKAD	1	0,99
RIJETKO	18	17,82
PONEKAD	54	53,47
ČESTO	23	22,77
UVIJEK	5	4,95

Iz tabele 24. možemo zaključiti da većina učenika ponekad gleda korisne sadržaje na internetu ili televiziji tj. njih 53,47%. Često to čini 22,77% učenika, rijetko 17,82%, uvijek 4,95%, dok nikad ne gleda korisne sadržaje na internetu ili televiziji 0,99% učenika. Svakako televizija i internet trebaju služiti kako za gledanje korisnih sadržaja tako i za odmor i zabavu ali sve dok to ne prelazi određene granice dozvoljenog i dok su sadržaji prilagođeni njihovom uzrastu.

Jedanaesto pitanje za učenike predmetne nastave se odnosi na sadržaje koje učenici gledaju u svoje slobodno vrijeme tj. serije, filmove, reality programe. Odgovori su bili ponuđeni u obliku petostepene skale.

Tabela 25. Gledanje serija, filmova, reality programa u slobodnom vremenu (predmetna nastava)

Slobodno vrijeme provodim gledajući serije, filmove, reality programe.		
ODGOVORI	f	%
UVIJEK	18	17,82
ČESTO	31	30,69

PONEKAD	37	36,63
RIJETKO	9	8,91
NIKAD	6	5,95

Iz tabele 25. možemo zaključiti da većina učenika tj. njih 36,63% ponekad gleda sadržaje poput serija, filmova i reality programa, često to čini 30,69% učenika, uvijek svoje slobodno vrijeme upotpune ovakvim sadržajima 17,82% učenika, rijetko to čini njih 8,91%, a nikada 5,95% učenika. Serije, filmovi, reality programi mogu imati jako loš uticaj na učenike. Nema više ni cenzure niti određenog vremena kada se emituju ovi sadržaji. U bilo koje doba dana i noći možete pogledati neku neprimjerenu seriju, film ili reality program koji svakako nisu za djecu. Većina sadržaja koji se emituju na televizoru su također dostupni na internetu stoga posebnu pažnju treba posvetiti ovoj tematici i radu sa djecom, ali i roditeljima i nastavnicima kada su sadržaji koje gledaju djeca u svoje slobodno vrijeme u pitanju.

Dvanaesto pitanje za učenike predmetne nastave se odnosi na zabavne sadržaje koje učenici preferiraju u svoje slobodno vrijeme na internetu tj. društvene mreže, slušanje muzike, igranje igrice, itd. Odgovori su bili ponuđeni u obliku petostepene skale.

Tabela 26. Zabavni sadržaji na internetu koje učenici preferiraju u slobodnom vremenu (predmetna nastava)

Slobodno vrijeme provodim uz zabavne sadržaje na internetu (društvene mreže, slušanje muzike, gledanje filmova, igrice, itd.)		
ODGOVORI	f	%
UVIJEK	37	36,63
ČESTO	46	45,54
PONEKAD	13	12,87
RIJETKO	5	4,96
NIKAD	0	0

Iz tabele 26. možemo zaključiti da većina učenika 45,54% svoje slobodno vrijeme često provodi uz zabavne sadržaje na internetu. Uvijek to čini 36,63% učenika, ponekad njih 12,87%, a rijetko 4,96%. Ono što je bitno jeste da ti sadržaji koje učenici gledaju budu primjereni njihovom uzrastu, te da budu kontrolirani od strane odraslih zbog štetnog uticaja koji mogu imati za razvoj učenika. Učenici svakako trebaju odmoriti i zabaviti se ali da to bude na što kvalitetniji način.

Šesnaesto pitanje za učenike predmetne nastave odnosi se na aktivnosti koje učenici obavljaju u svoje slobodno vrijeme. Učenici nisu bili ograničeni brojem aktivnosti koje mogu nabrojati.

Aktivnosti koje su nabrojali učenici koji pohađaju predmetnu nastavu:

- Pomaganje roditeljima/komšijama u kućnim poslovima i poslovima oko kuće;
- Spavanje;
- Učenje;
- Sport;
- Mobitel;
- Cijepanje drva;
- Ribolov;
- Provođenje vremena van kuće (u prirodi);
- Košenje trave;
- Kupljevina sijena;
- Hranjenje životinja;
- Kuhanje;
- Druženje sa prijateljima (porodicom);
- Igranje sa kućnim ljubimcima;
- Pomaganje bratu/sestri oko učenja;
- Igranje sa bratom/sestrom
- Sviranje;
- Trčanje;
- Crtanje.

Aktivnosti koje su naveli učenici predmetne nastave su raznovrsne što je pohvalno. Aktivnosti u slobodnom vremenu svakako treba da su raznovrsne i da obuhvataju što više odgojnih područja, poput tjelesnog, duhovnog, moralnog, estetskog, intelektualnog. Također ćemo

navesti da ovi učenici žive u ruralnoj sredini pa su tu zastupljene aktivnosti koje su usko vezane za tu sredinu. Gudjons, 1994. naglašava da se utvrdilo novo vrednovanje rada i slobodnog vremena kao zadatak u budućnosti gdje se na rad i slobodno vrijeme gleda kao na jednako vrijedne individualne i socijalne životne vrednote. Ovo smatra osnovom, odnosno temeljem pedagogije slobodnog vremena koja ljude različitih društvenih i starosnih skupina hoće potpuno potpomoći u četiri područja učenja i odgoja - društvenom, kulturnom, stvaralačkom i komunikacijskom. Na primjeru razornih učinaka masovnog turizma, kao što su razredna putovanja, odgoj može integrirati doživljaj, ekološku svijest i odmor. Animacija u slobodnom vremenu na taj način postaje temeljni oblik odgojne djelatnosti i budućnosti.

11. MIŠLJENJE NASTAVNIKA O PROVOĐENJU SLOBODNOG VREMENA UČENIKA

U istraživanju su učestvovali svi nastavnici OŠ „Omer Mušić“ u Kaknju, tj. njih 43, od toga 16 nastavnika i 27 nastavnica.

Prvo pitanje za nastavnike se odnosilo na to da li se učenici u slobodno vrijeme bave nekom sportskom aktivnošću. Odgovori su bili predstavljeni na četverostepenoj skali, a odgovori su sljedeći:

Tabela 27. Mišljenje nastavnika o sportskim aktivnostima učenika u slobodno vrijeme

Učenici provode svoje slobodno vrijeme baveći se nekom sportskom aktivnošću.		
ODGOVORI	f	%
SVAKI DAN	14	32,56
VIŠE PUTA SEDMIČNO	19	44,19
JEDNOM SEDMIČNO	10	23,25
NIKAKO	0	0

Iz tabele 27. možemo vidjeti da nastavnici misle da učenici provode svoje slobodno vrijeme baveći se nekom sportskom aktivnošću. Njih 44,19% je navelo da učenici to čine više puta sedmično, njih 32,56% kaže da je to svaki dan, dok njih 23,25% misli da učenici jednom

sedmično provode svoje slobodno vrijeme baveći se nekom sportskom aktivnošću. Nema nastavnika koji misle da to učenici nikako ne čine, što je jako dobar rezultat.

Drugo pitanje za nastavnike odnosilo se na to da li učenici u slobodno vrijeme posjećuju kulturna dešavanja u svom gradu (kino, pozorište, dom kulture, itd.). Odgovori su predstavljeni na četverostepenoj skali.

Tabela 28. Mišljenje nastavnika o posjeti učenika kulturnim dešavanjima u slobodno vrijeme

Učenici u slobodno vrijeme prisustvuju kulturnim sadržajima u kinu, pozorištu, domu kulture, itd.		
ODGOVORI	f	%
SVAKI DAN	0	0
VIŠE PUTA SEDMIČNO	1	2,33
JEDNOM SEDMIČNO	16	37,21
NIKAKO	26	60,47

Iz tabele 28. možemo vidjeti kako nastavnici tj. njih 60,47% misli da većina učenika u svoje slobodno vrijeme nikako ne prisustvuje kulturnim sadržajima u kinu, pozorištu, domu kulture i sl. Njih 37,21% misli da učenici jednom sedmično posjete neke od navedenih ustanova, dok je 2,33% navelo da to učenici čine više puta sedmično. Nema nastavnika koji misle da to učenici rade svaki dan.

Treće pitanje odnosilo se na to da li učenici svoje slobodno vrijeme koriste u svrhu samoobrazovanja, dopune postojećih znanja kroz čitanje knjiga, časopisa, koristeći informacije s interneta, itd. Odgovoriti je bilo moguće zaokruživanjem ponuđenih odgovora na četverostepenoj skali.

Tabela 29. Mišljenje nastavnika o samoobrazovanju učenika u slobodnom vremenu

Učenici koriste slobodno vrijeme u svrhu samoobrazovanja, dopune postojećih znanja kroz čitanje knjiga, časopisa, koristeći informacije sa interneta, itd.		
ODGOVORI	f	%
SVAKI DAN	1	2,33
VIŠE PUTA SEDMIČNO	15	34,88
JEDNOM SEDMIČNO	19	44,19
NIKAKO	8	18,60

Iz tabele 29. možemo vidjeti šta nastavnici misle o tome da li učenici svoje slobodno vrijeme koriste u svrhu samoobrazovanja, dopune postojećih znanja kroz čitanje knjiga, časopisa, koristeći informacije sa interneta u sl. Njih 44,19% misli da učenici jednom sedmično svoje slobodno vrijeme iskoriste u svrhu samoobrazovanja, 34,88% misli da to učenici čine više puta sedmično, dok 2,33% nastavnika misli da to učenici rade svakodnevno. Ima nastavnika koji smatraju da učenici nikako ne koriste svoje slobodno vrijeme u svrhu učenja, dopune postojećih znanja, čitanje knjiga i sl., a njih je 18,60%.

Četvrto pitanje za nastavnike odnosi se na prakticiranje vjere u slobodnom vremenu. Odgovori su bili ponuđeni na četverostepenoj skali, a rezultati su sljedeći:

Tabela 30. Mišljenje nastavnika o prakticiranju vjere kod učenika u slobodno vrijeme.

Učenici provode svoje slobodno vrijeme uz vjerske aktivnosti i prakticiranje vjere.		
ODGOVORI	f	%
SVAKI DAN	13	30,23
VIŠE PUTA SEDMIČNO	21	48,84
JEDNOM SEDMIČNO	8	18,60
NIKAKO	1	2,33

Tabela 30. nam prikazuje mišljenje nastavnika o prakticiranju vjere i vjerskih aktivnosti u slobodno vrijeme kod učenika. Najveći broj nastavnika, njih 48,84% misli da učenici više puta sedmično provode svoje slobodno vrijeme uz vjerske aktivnosti, njih 30,23% navodi da to učenici čine svakodnevno, dok njih 18,60% misli da su učenici samo jednom sedmično posvećeni u svom slobodnom vremenu vjeri. Da učenici nikako ne provode svoje slobodno vrijeme prakticirajući vjeru i vjerske aktivnosti misli 2,33% nastavnika.

Peto pitanje u anketi za nastavnike odnosi se na to da li učenicima mobitel služi samo za zabavu. Odgovori su bili ponuđeni na petostepenoj skali, a rezultati su sljedeći:

Tabela 31. Mišljenje nastavnika o korištenju mobitela za zabavu u slobodnom vremenu učenika

Učenicima mobitel služi samo za zabavu.		
ODGOVORI	f	%
UVIJEK	9	20,93
ČESTO	30	69,77
PONEKAD	4	9,30
RIJETKO	0	0
NIKAD	0	0

Tabela 31. nam predstavlja mišljenje nastavnika o tome kako učenici koriste mobitel samo za zabavu. Najveći broj nastavnika njih 69,77% navodi da učenicima mobitel često služi za zabavu u slobodnom vremenu, njih 20,93% misli da je to uvijek tako, dok 9,30% nastavnika misli da učenici ponekad koriste mobitel za zabavu.

Šesto pitanje za nastavnike odnosi se na to koje su tri dominantne aktivnosti koje učenici provode u slobodnom vremenu prema njihovom mišljenju. Ponuđeni odgovori su bili: čitanje, druženje sa vršnjacima, internet (igranje igrica), kino i pozorište, gledanje TV-a, sport, vjerske aktivnostima, vožnja biciklom, humanitarni rad, društvene mreže, nešto drugo. Potrebno je bilo zaokružiti tri dominantne aktivnosti.

Tabela 32. Tri dominantne aktivnosti učenika u slobodnom vremenu prema mišljenju nastavnika

Zaokružite tri aktivnosti koje su dominantne kada je u pitanju provođenje slobodnog vremena učenika?		
ODGOVORI	f	%
Čitanje	7	5,47
Gledanje televizora	13	10,16
Druženje sa vršnjacima	27	21,09
Internet	27	21,09
Humanitarni rad	2	1,56
Kino i pozorište	0	0
Vjerske aktivnosti	4	3,13
Vožnja biciklom	14	10,94
Društvene mreže	11	8,59
Sport	23	17,97
Nešto drugo	0	0

Iz tabele 32. možemo vidjeti, prema mišljenju nastavnika, koje su to tri dominantne aktivnosti učenika u slobodnom vremenu. Druženje sa vršnjacima i internet imaju isti broj biranja, a to je po 21,09% dok je sport naredna aktivnost sa najvećim brojem biranja, a to je 17,97%. Ostale aktivnosti su: vožnja biciklom 10,94%, gledanje televizora 10,16%, društvene mreže 8,59%, čitanje 5,47%, vjerske aktivnosti 3,13% i humanitarni rad 1,56%.

Sedmo pitanje za nastavnike odnosi se na njihovo mišljenje o tome da li učenici slobodno vrijeme provode na kvalitetan način. Odgovori su bili ponuđeni na petostepenoj skali.

Tabela 33. Mišljenje nastavnika o kvaliteti slobodnog vremena učenika

Smatram da učenici svoje slobodno vrijeme svakodnevno provode na kvalitetan način.		
ODGOVORI	f	%
UVIJEK	1	2,33
ČESTO	8	18,60
PONEKAD	11	25,58
RIJETKO	23	53,49
NIKAD	0	0

Iz tabele 33. možemo vidjeti mišljenja nastavnika o tome da li smatraju da njihovi učenici svoje slobodno vrijeme svakodnevno provode na kvalitetan način. Najveći broj nastavnika, njih 53,49% misli da učenici rijetko svoje slobodno vrijeme provode na kvalitetan način. Njih 25,58% smatra da je to ponekad, dok 18,60% nastavnika smatra da to učenici često čine. Nikad je odgovor koji nikako nije biran, dok 2,33% nastavnika smatra da učenici uvijek provode svoje slobodno vrijeme kvalitetno.

11.1. Kratka analiza rezultata mišljenja nastavnika

Naš peti zadatak je bio da utvrdimo mišljenja nastavnika o tome kako učenici provode svoje slobodno vrijeme. Kada se osvrnemo na anketu koju su ispunjavali nastavnici možemo doći do zaključaka o tome šta oni misle kako učenici provode svoje slobodno vrijeme. Što se tiče sporta i sportskih aktivnosti nastavnici smatraju da učenici provode svoje slobodno vrijeme baveći se sportom, što nije slučaj kada su u pitanju kultura i kulturne aktivnosti. Tu nastavnici misle da učenici skoro pa nikako svoje slobodno vrijeme ne provode u posjetama kulturnim dešavanjima u gradu i šire. Kada je u pitanju samoobrazovanje učenika u slobodnom vremenu tu većina nastavnika smatra da učenici provode svoje slobodno vrijeme jednom ili više puta sedmično, isti je slučaj i sa vjerskim aktivnostima. Nastavnici smatraju da mobitel najčešće učenicima služi samo za zabavu, a tri dominantne aktivnosti učenika u slobodnom vremenu, prema njihovom mišljenju su: druženje s vršnjacima, internet i sport.

Kada uzmemo u obzir sve navedeno ali i to da 53,49% ispitanih nastavnika smatra da učenici samo ponekad provode kvalitetno slobodno vrijeme time se djelimično potvrđuje naša hipoteza koja glasi: „Nastavnici smatraju da učenici svoje slobodno vrijeme provode na društveno neprihvatljiv način.“ Nastavnici su zadovoljni kada su sport, sportske aktivnosti učenika i vjerske aktivnosti učenika u pitanju, a polja gdje su manje zadovoljni su kulturne aktivnosti učenika i provođenje vremena uz mobitele koji učenicima najčešće služe za zabavu.

12. MIŠLJENJE RODITELJA O SLOBODNOM VREMENU DJECE

Kako bi istraživanje bilo što potpunije i kako bismo dobili što bolje informacije o tome kako učenici provode svoje slobodno vrijeme odlučili smo u istraživanje uključiti i njihove roditelje. Istraživanje je obuhvatilo 101 roditelja, od toga 27 očeva i 74 majke. Majke su većinom domaćice, dok su očevi zaposleni sa srednjom stručnom spremom.

Prvo pitanje za roditelje odnosilo se na to da roditelji daju svoje mišljenje o tome da li učenici planiraju i organiziraju svoje slobodno vrijeme. Odgovori su bili ponuđeni u vidu petostepene skale, a rezultati su sljedeći:

Tabela 34. Mišljenje roditelja o planiranju i organiziranju slobodnog vremena djece

Moje dijete planira i organizuje svoje slobodno vrijeme.		
ODGOVORI	f	%
NIKAD	1	0,99
RIJETKO	8	7,92
PONEKAD	28	27,72
ČESTO	44	43,56
UVIJEK	20	19,80

Tabela 34. nam pokazuje da roditelji misle da njihova djeca često planiraju i organizuju svoje slobodno vrijeme, njih 43,56% je odgovorilo tako. Ponekad je biralo 27,72% roditelja, uvijek 19,80%, rijetko 7,92%, dok je 0,99% roditelja priznalo da njihovo dijete nikad ne planira i ne organizuje svoje slobodno vrijeme.

Drugo pitanje za roditelje odnosi se na zajedničko kreiranje aktivnosti za slobodno vrijeme sa svojom djecom. Odgovori su bili ponuđeni na petostepenoj skali.

Tabela 35. Mišljenje roditelja o zajedničkom kreiranju slobodnih aktivnosti djece

U dogovoru sa djetetom kreiram njegove aktivnosti u slobodnom vremenu.		
ODGOVORI	f	%
NIKAD	2	1,98
RIJETKO	7	6,93
PONEKAD	32	31,68
ČESTO	45	44,55
UVIJEK	15	14,85

Iz tabele 35. možemo vidjeti mišljenja roditelja o zajedničkom kreiranju aktivnosti kojima će se dijete baviti u svom slobodnom vremenu. Najveći broj roditelja, njih 44,55% kaže da često zajedno i u dogovoru sa svojim djetetom kreira aktivnosti za slobodno vrijeme, zatim slijede roditelji koji ponekad zajedno kreiraju aktivnosti 31,68%, a onda roditelji koji to uvijek čine 14,85%. Broj roditelja koji kažu kako nikad u dogovoru sa djetetom ne kreiraju njegove aktivnosti je 1,98%, a rijetko to čini 6,93% roditelja.

Treće pitanje za roditelje odnosilo se na dopuštanje djetetu da samo bira sadržaje koje će gledati na internetu, mobitelu, TV-u. Odgovori su bili ponuđeni na petostepenoj skali.

Tabela 36. Roditelji dopuštaju djeci da sami biraju sadržaje koje će gledati na internetu, mobitelu, TV-u.

Dopuštam djetetu da samo bira sadržaje koje će gledati na internetu, mobitelu, TV-u.		
ODGOVORI	f	%
NIKAD	21	20,79
RIJETKO	26	25,74
PONEKAD	29	28,71
ČESTO	17	16,83
UVIJEK	8	7,92

Tabela 36. nam pokazuje da li roditelji dopuštaju djeci da samostalno biraju sadržaje koje će gledati na internetu, mobitelu i TV-u. Najveći broj njih 28,71% je reklo da to ponekad čini, zatim 25,74% rijetko dopušta djeci da sami biraju sadržaje, 20,79% nikad ne dopušta djeci samostalnost, često to čini 16,83%, dok najmanji broj njih 7,92% to čini uvijek.

Četvrto pitanje za roditelje odnosilo se na to da li svakodnevno provode vrijeme sa djetetom prilikom njegovih slobodnih aktivnosti. Odgovori su bili ponuđeni na petostepenoj skali.

Tabela 37. Roditelji svakodnevno provode vrijeme sa djetetom prilikom njegovog slobodnog vremena

Svakodnevno provodim vrijeme sa djetetom prilikom njegovog slobodnog vremena.		
ODGOVORI	f	%
NIKAD	0	0
RIJETKO	7	6,93

PONEKAD	18	17,82
ČESTO	51	50,50
UVIJEK	25	24,75

Iz tabele 37. možemo zaključiti da više od polovine ispitanih roditelja tj. njih 50,50% često svakodnevno provodi vrijeme sa svojim djetetom prilikom njegovog slobodnog vremena, uvijek to čini 24,75% roditelja, ponekad njih 17,82%, a 6,93% kaže da rijetko provodi vrijeme sa djetetom dok je ono fokusirano na slobodne aktivnosti.

U petom pitanju za roditelje oni su trebali izabrati i zaokružiti tri aktivnosti koje najčešće njihova djeca provode u slobodnom vremenu. Ponudeni odgovori su bili: čitanje, gledanje TV-a, druženje s vršnjacima, sport, internet (igranje igrica), vjerske aktivnosti, kino i pozorište ili da dopune ukoliko je to nešto drugo što nije ponuđeno među odgovorima.

Tabela 38. Tri dominantne aktivnosti koje učenici provode u slobodno vrijeme prema mišljenju roditelja

Zaokružite tri aktivnosti koje Vaše dijete najčešće provodi u svom slobodnom vremenu.		
ODGOVORI	f	%
Čitanje	27	8,91
Druženje sa vršnjacima	79	26,07
Internet (igranje igrica)	45	14,85
Kino i pozorište	3	0,99
Gledanje TV-a	59	19,47
Sport	48	15,84
Vjerske aktivnosti	31	10,23
Nešto drugo	11	3,63

Iz tabele 38. možemo vidjeti koje su tri dominantne aktivnosti koje djeca provode u svom slobodnom vremenu, po mišljenju njihovih roditelja. Najveći broj roditelja 26,07% je rekao da je to druženje s vršnjacima, zatim gledanje TV-a 19,47% i sport 15,84%. Odgovori koje su roditelji dopisali kao nešto drugo su: sviranje klavira, kreativno stvaralaštvo, crtanje, pomaganje u kućnim poslovima i poslovima oko kuće, bojenje slikovnica, vožnja bicikla.

Šesto pitanje za roditelje odnosilo se na prakticiranje duhovnih i vjerski aktivnosti djece u slobodnom vremenu. Odgovori su bili ponuđeni na četverostepenoj skali.

Tabela 39. Prakticiranje duhovnih i vjerskih aktivnosti djece prema mišljenju roditelja

Moje dijete slobodno vrijeme provodi prakticirajući duhovne i vjerske aktivnosti (posjećuje vjerske ustanove i prakticira vjeru).		
ODGOVORI	f	%
NIKAKO	9	8,91
JEDNOM SEDMIČNO	22	21,78
VIŠE PUTA SEDMIČNO	63	62,38
SVAKI DAN	7	6,93

Tabela 39. nam pokazuje šta roditelji misle o prakticiranju vjere i vjerskih aktivnosti u slobodnom vremenu njihove djece. Većina roditelja, njih 62,38%, naveli su kako njihova djeca više puta sedmično provode svoje slobodno vrijeme prakticirajući duhovne i vjerske aktivnosti (posjećuju vjerske ustanove i prakticiraju vjeru). Odgovor jednom sedmično biralo je 21,78% roditelja, nikako 8,91% roditelja, dok je 6,93% roditelja navelo da njihova djeca svaki dan provode svoje slobodno vrijeme prakticirajući vjerske i duhovne aktivnosti.

Sedmo pitanje za roditelje odnosilo se na prisustvovanje roditelja sa djecom kulturnim događajima u gradu. Odgovori su bili ponuđeni u obliku četverostepene skale.

Tabela 40. Zajedničko prisustvovanje roditelja i djece kulturnim događajima u gradu

Sa djetetom prisustvujem kulturnim događajima u našem gradu.		
ODGOVORI	f	%
NIKAKO	41	40,59
JEDNOM SEDMIČNO	57	56,44
VIŠE PUTA SEDMIČNO	2	1,98
SVAKI DAN	1	0,99

Tabela 40. nam govori o tome da li roditelji zajedno sa djecom prisustvuju kulturnim događajima u gradu. Više od polovine roditelja, njih 56,44% je odgovorilo kako jednom sedmično zajedno s djecom prisustvuje nekom kulturnom događaju u gradu, dok s druge strane imamo 40,59% roditelja koji nikako ne posjećuje kulturne događaje. Više puta sedmično to čini 1,98% roditelja, a svaki dan 0,99% roditelja.

Osmo pitanje za roditelje odnosilo se na zajedničku posjetu sportskim manifestacijama u gradu. Odgovori su bili ponuđeni na četverostepenoj skali, a rezultati su sljedeći:

Tabela 41. Zajedničko prisustvovanje roditelja i djece sportskim manifestacijama u gradu

Zajedno sa djetetom posjećujem sportske manifestacije u gradu.		
ODGOVORI	f	%
NIKAKO	47	46,53
JEDNOM SEDMIČNO	46	45,54
VIŠE PUTA SEDMIČNO	8	7,92
SVAKI DAN	0	0

Iz tabele 41. možemo vidjeti šta roditelji misle o zajedničkim posjetama sa djecom sportskim manifestacijama u gradu. Najveći broj njih tj. 46,53% je navelo kako nikako ne prisustvuje sportskim manifestacijama u gradu sa svojim djetetom, dok njih 45,54% jednom sedmično odlazi na takve događaje. Više puta sedmično to čini 7,92% roditelja.

Deveto pitanje za roditelje odnosilo se na kvalitet provedenog slobodnog vremena djece. Odgovori su bili ponuđeni na petostepenoj skali.

Tabela 42. Mišljenje roditelja o tome da li djeca svakodnevno kvalitetno provode svoje slobodno vrijeme

Mislim da moje dijete svakodnevno kvalitetno provodi slobodno vrijeme.		
ODGOVORI	f	%
NIKAD	0	0
RIJETKO	8	7,92
PONEKAD	21	20,79
ČESTO	46	45,54
UVIJEK	26	25,74

Tabela 42. nam pokazuje mišljenja roditelja o tome da li njihova djeca svakodnevno kvalitetno provode svoje slobodno vrijeme. Najveći broj roditelja njih 45,54% smatra da njihova djeca često svakodnevno kvalitetno provode svoje slobodno vrijeme, uvijek to čini 25,74%, ponekad 20,79% i rijetko 7,92%.

12.1. Kratka analiza rezultata mišljenja roditelja

Šesti zadatak je bio da utvrdimo mišljenja roditelja o tome kako njihova djeca provode svoje slobodno vrijeme. Kada se osvrnemo na anketu koju su ispunjavali roditelji došli smo do sljedećih zaljučaka. Kada je u pitanju planiranje i organizovanje slobodnog vremena roditelji smatraju da njihova djeca to često rade, isto kao i zajedničko kreiranje aktivnosti kojima će se

dijete baviti u svom slobodnom vremenu. Najveći broj roditelja smatra da samo ponekad kontrolišu sadržaje koje djeca gledaju na internetu, mobitelu, TV-u. Roditelji smatraju da često provode zajedničko vrijeme sa djecom dok su oni fokusirani na slobodne aktivnosti.

Tri dominantne aktivnosti djece u slobodnom vremenu, prema mišljenju roditelja, su: druženje s vršnjacima, gledanje TV-a i sport. Roditelji misle da djeca više puta sedmično provode uz vjerske i duhovne aktivnosti. Kada su u pitanju kulturna dešavanja u gradu najveći broj roditelja, čak njih više od pola kaže kako odlaze zajedno sa svojom djecom u kino, pozorište, dom kulture, dok njih malo manje od pola kaže kako nikako ne posjećuju kulturne događaje, slično je i sa odlaskom na sportska dešavanja u gradu, najveći broj njih je navelo da ne odlazi zajedno sa djecom na sportska dešavanja njih 46,53%, dok je njih 45,54% navelo da odlazi zajedno sa svojom djecom jednom sedmično na sportska dešavanja u gradu. Kada su u pitanju mišljenja roditelja o kvaliteti provođenja slobodnog vremena njihove djece oni smatraju da djeca često kvalitetno provode svoje slobodno vrijeme što potvrđuje našu hipotezu, koja glasi: *„Roditelji misle da njihova djeca svoje slobodno vrijeme slobodno vrijeme provode uz aktivnosti koje doprinose njihovoj ličnoj, a i društvenoj koristi.“*

ZAKLJUČAK I PREPORUKE

Slobodno vrijeme je važan fenomen i sastavni je dio čovjekovog života. To je vrijeme u kojem je pojedinac oslobođen svih poslova, obaveza, dužnosti prema porodici, školi, radnom mjestu, užoj i široj društvenoj zajednici i on to vrijeme kreira, oblikuje i ispunjava prema vlastitim željama radi zadovoljavanja vlastitih interesa i razvijanja sposobnosti. Slobodno vrijeme ima veliki uticaj na sve aspekte našeg života, posebno veliki uticaj ima na djecu i učenike u ranom razvoju. Ukoliko je slobodno vrijeme dobro planirano i organizovano, te ukoliko se racionalno koristi može omogućiti zadovoljavanje interesa djece i učenika, dok s druge strane ukoliko je loše strukturirano može dovesti do opasnosti, negativnih i loših uticaja na razvoj ličnosti.

U slobodnom vremenu učenici razvijaju svoje sposobnosti, tako što se uključuju u vannastavne aktivnosti, klubove, treniraju razne sportove, sviraju instrumente, borave na otvorenom zraku zajedno sa svojim vršnjacima i sl. Te aktivnosti su prije svega slobodne, spontane, dinamične i raznovrsne kao što smo mogli i vidjeti iz odgovora učenika u našem istraživanju kada su navodili kojim se sve aktivnostima bave u svoje slobodno vrijeme, a najvažnije je što te aktivnosti polaze od interesa učenika. Kroz slobodne aktivnosti učenici se socijalizuju, jačaju svoju svestranu ličnost, lakše se prilagođavaju i snalaze u društvu, vode zdraviji i kvalitetniji život.

Obzirom da je porodica prva socijalna sredina djeteta ona je ujedno i jako važan faktor koji utiče na dijete i njegovo slobodno vrijeme. Slobodno vrijeme je područje svakodnevnog dječijeg života ali zbog ubrzanog tempa i prezaposlenih roditelja, djeca su manje izložena nadzoru odraslih i oni se tad prepuštaju aktivnostima po vlastitom izboru, a ti izbori ukoliko su samo razonoda i zabava, nisu uvijek dobri za dijete. Igra i zabava su dobri sve dok su primjerenog sadržaja. Bez obzira na mnoštvo obaveza i prepreka roditelji bi svakako trebali što više vremena da provode sa svojom djecom, da kroz aktivnosti u slobodnom vremenu njihove djece razvijaju bliskost i povjerenje, da prate rast i razvoj svoje djece, da im omoguće ljubav i toplinu porodične sredine.

Važno je kako učenici provode svoje slobodno vrijeme. Isto tako je važno naučiti kako pravilno i na društveno koristan način provoditi to vrijeme. Kako npr. pravilno koristiti medije. Znamo da nas mediji okružuju, da raste vrijeme provedeno s njima, ali oni nas istovremeno informišu, uče, zabavljaju i da mi živimo s njima, a često nismo svjesni koliki

uticaj imaju na nas. Osvijestiti kod djece i učenika mogućnosti i pozitivnog i negativnog uticaja kako medija, tako i svi ostalih faktora koji direktno ili indirektno utiču na njihov razvoj. Upoznati učenike sa smislom slobodnog vremena. Učiti ih kako da postanu aktivni sudionici u sportskim i kulturnim manifestacijama. Pružiti im vrijeme pored učenja i zadovoljavanja intelektualnih potreba, da provode na svježem zraku, na otvorenom prostoru, da se bave sportskim i kreativnim aktivnostima. Škola je ta koja pored uobičajenih funkcija treba da svojim učenicima pruži mogućnost za slobodno vrijeme. Neophodno je da organiziraju slobodne aktivnosti i učenicima omoguće slobodno vrijeme za igru, zabavu, učenje, socijalizaciju, da razvijaju potrebu za kulturnim vrijednostima, te poučiti ih kako da slobodno vrijeme koriste na zdrav način odnosno naučiti ih kako da izgrade kulturu slobodnog vremena. Da bi pravilno i organizirano provodili svoje slobodno vrijeme i da bi unaprijedili teoriju i praksu slobodnog vremena, neophodno je da škola osposobi kadar koji će na različite načine i kroz raznovrsne aktivnosti sve navedeno prenijeti na svoje učenike. Potrebno je educirati nastavnike, jačati njihove kompetencije na polju slobodnog vremena, kako bi mogli zajedno sa kolegama, roditeljima i u konačnici sa učenicima koordinirano i povezano djelovati.

Ovo istraživanje bilo je usmjereno na to da se utvrdi na koji način učenici osnovnoškolskog uzrasta provode svoje slobodno vrijeme, za koje to aktivnosti pokazuju najveće interesovanje, te kakvo je mišljenje nastavnika i roditelja o provođenju slobodnog vremena učenika, kako bi se na vrijeme moglo uticati na njihovu svijest o kvalitetnom provođenju slobodnog vremena u tom uzrastu.

Na osnovu našeg istraživanja zaključili smo da učenici osnovnoškolskog uzrasta svoje slobodno vrijeme provode kroz raznovrsne aktivnosti. Kako kroz igru i zabavu, tako i kroz sport i učenje što potvrđuje i našu glavnu hipotezu koja glasi: „*Učenici OŠ „Omer Mušić“ u Kaknju provode slobodno vrijeme baveći se aktivnostima koje doprinose njihovom cjelokupnom razvoju*“. Prema mišljenjima nastavnika, roditelja i učenika, druženje s vršnjacima, internet, sport, gledanje TV-a, korištenje mobitela, igranje igrice, vjerske aktivnosti, vožnja biciklom i šetnja su aktivnosti kojima se učenici bave u svoje slobodno vrijeme.

Roditelji su zadovoljni kvalitetom provođenja slobodnog vremena svoje djece, dok s druge strane imamo nastavnike koji smatraju da se taj kvalitet svakako treba poboljšati i da učenici još mnogo treba da uče o smislu provođenja slobodnog vremena.

Za rast i razvoj svakog djeteta potrebno je razumijevanje i poznavanje svjetova koji ih okružuju, a koji modeliraju njihove stavove prema društvu, vršnjacima, porodici, školi i životu općenito. Ubrzan tehnološki razvoj zahtijeva ubrzane odgojno - obrazovne intervencije koje će pružiti podršku učenicima, roditeljima i nastavnicima. Pojava novih svjetova modificira ulogu odgajatelja koji se pokušava snaći u novom okruženju. Prvenstveno je na roditeljima, nastavnicima, ali i na samim učenicima da zajedno pronalaze načine kako da svakodnevne izazove postave u službu pravilnog odgoja i obrazovanja, te pravilnog i kvalitetnog ophođenja prema tim istim izazovima.

Preporuke za nastavnike i pedagoge:

- organizovati edukacije i seminare za nastavnike u školi ali i organizovati posjete na razne edukacije i seminare koje organizuju druge škole i razne organizacije;
- organizovati kreativne radionice o slobodnom vremenu za roditelje i učenike;
- razmjenjivati iskustava i znanja sa drugim kolegama radi unapređivanja postojeće prakse;
- svakodnevno kroz nastavni proces ukazivati učenicima na značaj i smisao slobodnog vremena, na njegove pozitivne strane ali i na opasnosti koje mogu značajno uticati na učenike;
- naučiti učenike šta je slobodno vrijeme, koji je njegov smisao, kako ga pravilno koristiti;
- naučiti učenike kako da pravilno koriste medije ne samo u svrhu zabave nego i samoobrazovanja;
- organizovati posjete sportskim i kulturnim dešavanjima u gradu ali i šire;
- organizovati posjete vjerskim objektima i gradu i šire te kroz te posjete učenicima ukazati na značaj duhovnog odgoja;

Preporuke za roditelje:

- zajedno sa djecom kreirati pravila kada je u pitanju slobodno vrijeme vaše djece;
- ograničiti vrijeme provedeno dnevno uz TV, mobitel, računar, tablet;
- pratiti koje sadržaje vaša djeca gledaju, koje internet stranice posjećuju, koje igrice igraju;
- ukoliko je moguće uvijek biti u blizini kada su djeca ispred TV-a, računara, mobitela, tableta;
- razgovarati sa djecom o sadržajima kojima su okupirani prilikom svog slobodnog vremena, naučiti ih kako da kritički posmatraju određene sadržaje, također zajedno gledati neke sadržaje;
- igrati se sa djecom, čitati im i neka oni čitaju roditeljima;
- zajedno posjećivati priredbe, kulturne i sportske događaje i biti uzor djeci kako bi vremenom stekli tu naviku kada odrastu;
- razgovarajte i družite se sa roditeljima prijatelja i vršnjaka vaše djece;
- ohrabriti djecu da vam prijavljuju sve ono što im se učini sumnjivim;
- istinski biti zainteresovan za sve što vaša djeca rade.

Slobodno vrijeme je važno kako za pojedinca tako i za njegovu zajednicu i društvo u cjelini. Ono ima višestruku vrijednost, a posebno njegove tri funkcije: odmor, razonoda i razvoj ličnosti. Od izuzetnog je značaja kako učenici provode svoje slobodno vrijeme, a pri tom značajnu ulogu imaju roditelji, nastavnici ali i sami učenici. Škola, roditelji, društvo ali i ostali faktori trebaju posebnu pažnju posvetiti slobodnom vremenu učenika i osiguravanju uvjeta za njegovo provođenje kako ono ne bi bilo zapostavljeno ili čak zaboravljeno u današnjem savremenom društvu.

LITERATURA

1. Ajanović, Dž., Stevanović, M. (2004). *Metodika vannastavnih aktivnosti učenika*. Zenica: Pedagoški fakultet.
2. Božović, R. (1975). *Iskušnja slobodnog vremena*, Beograd: Predsedništvo Konferencije Saveza socijalističke omladine Jugoslavije.
3. Cohen, L., Manion, L. i Morrison, K. (2007). *Metode istraživanja u obrazovanju*, Zagreb: Naklada Slap.
4. Eco, U. (2000). *Kako se piše diplomski rad*, Beograd: Narodna knjiga – Alfa.
5. Fajgelj, S. (2005). *Metode istraživanja ponašanja*, Beograd: Centar za primenjenu psihologiju.
6. Gudjons, H. (1994). *Pedagogija – temeljna znanja*, Zagreb: Educa.
7. Halmi, A. (2003). *Strategije kvalitativnih istraživanja u primijenjenim društvenim znanostima*, Zagreb: Naklada Slap.
8. Janković, V. (1973). *Slobodno vrijeme u suvremenoj pedagoškoj teoriji i praksi*, Zagreb: Pedagoško - književni zbor.
9. Karić, E., Grandić, R. (2010). *Pedagogija i slobodno vrijeme*, Tuzla: Book.
10. Konig, E., Zedler, P. (2001). *Teorije znanosti o odgoju*, Zagreb: Educa.
11. Mužić, V. (1982). *Metodologija pedagoškog istraživanja*, Sarajevo: Svjetlost.
12. Mužić, V. (1999). *Uvod u metodologiju istraživanja odgoja i obrazovanja*, Zagreb: Educa.
13. Pehar – Zvačko, L. (2003). *Slobodno vrijeme mladih ili*, Zenica: Dom štampe.
14. Pedagoška enciklopedija I, II. (1989.) u redakciji Potkonjak, N. I Šimleša P., Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Zagreb: Školska knjiga, Sarajevo: Svjetlost.
15. Scates, D. E., Good, C. V. (1967). *Metode istraživanja u pedagogiji, psihologiji i sociologiji*, Rijeka: Otokar Keršovani.

16. Slatina, M. (1998). *Nastavni metod*, Sarajevo: Filozofski fakultet.
17. Službene novine ZDK (2018). *Zakon o osnovnoj školi*, Zenica: Službene novine ZDK, 7/10.
18. Tomić, R., Hasanović, I. (2007). *Mladi i slobodno vrijeme*, Tuzla: OFF-set.
19. Topuzović, Š. (1975). *Slobodne aktivnosti i učeničko samoupravljanje*, Sarajevo: Svjetlost.
20. Vukasović, A. (2001). *Pedagogija*, Zagreb: Hrvatski katolički zbor „MI“.

POPIS TABELA

Tabela 1. Aktivnosti slobodnog vremena str. 19.

Tabela 2. Uzorak istraživanja str. 45.

Tabela 3. Treniranje sporta (razredna nastava) str. 47.

Tabela 4. Vožnja bicikla u slobodno vrijeme (razredna nastava) str. 48.

Tabela 5. Šetnja u slobodno vrijeme (razredna nastava) str. 49.

Tabela 6. Treniranje sporta (predmetna nastava) str. 49.

Tabela 7. Posjeta sportskim dešavanjima u gradu i šire (predmetna nastava) str. 50.

Tabela 8. Šetnja u slobodno vrijeme (predmetna nastava) str. 50.

Tabela 9. Vožnja bicikla u slobodno vrijeme (predmetna nastava) str. 51.

Tabela 10. Posjeta kinu i pozorištu (razredna nastava) str. 52

Tabela 11. Posjeta kulturnim dešavanjima (predmetna nastava) str. 53.

Tabela 12. Prakticiranje vjere (razredna nastava) str. 54.

Tabela 13. Prakticiranje vjere (predmetna nastava) str. 55.

Tabela 14. Posjedovanje vlastitog mobitela (razredna nastava) str. 56.

Tabela 15. Dnevno vrijeme provedeno koristeći mobitel (razredna nastava) str. 56.

Tabela 16. Aktivnosti za koje najčešće učenicima razredne nastave služi mobitel str. 57.

Tabela 17. Posjedovanje vlastitog mobitela (predmetna nastava) str. 58.

Tabela 18. Korištenje mobitela za komunikaciju (predmetna nastava) str. 58.

Tabela 19. Korištenje mobitela za zabavu (predmetna nastava) str. 59.

Tabela 20. Čitanje knjiga, časopisa, stripova u slobodno vrijeme (razredna nastava) str. 60.

Tabela 21. Čitanje knjiga, časopisa, stripova u slobodno vrijeme (predmetna nastava) str. 61.

Tabela 22. Dnevno vrijeme provedeno gledajući televiziju (predmetna nastava) str. 62.

- Tabela 23. Dnevno vrijeme koje učenici provedu koristeći internet (predmetna nastava) str. 63.
- Tabela 24. Korisni sadržaji koje učenici gledaju na internetu ili televiziji (predmetna nastava) str. 64.
- Tabela 25. Gledanje serija, filmova, reality programa u slobodnom vremenu (predmetna nastava) str. 64.
- Tabela 26. Zabavni sadržaji na internetu koje učenici preferiraju u slobodnom vremenu (predmetna nastava) str. 65.
- Tabela 27. Mišljenje nastavnika o sportskim aktivnostima učenika u slobodno vrijeme str. 67.
- Tabela 28. Mišljenje nastavnika o posjeti učenika kulturnim dešavanjima u slobodno vrijeme str. 68.
- Tabela 29. Mišljenje nastavnika o samoobrazovanju učenika u slobodnom vremenu str. 69.
- Tabela 30. Mišljenje nastavnika o prakticiranju vjere kod učenika u slobodno vrijeme str. 69.
- Tabela 31. Mišljenje nastavnika o korištenju mobitela za zabavu u slobodnom vremenu učenika str. 70.
- Tabela 32. Tri dominantne aktivnosti učenika u slobodnom vremenu prema mišljenju nastavnika str. 71.
- Tabela 33. Mišljenje nastavnika o kvaliteti slobodnog vremena učenika str. 72.
- Tabela 34. Mišljenje roditelja o planiranju i organiziranju slobodnog vremena djece str. 73.
- Tabela 35. Mišljenje roditelja o zajedničkom kreiranju slobodnih aktivnosti djece str. 74.
- Tabela 36. Roditelji dopuštaju djeci da sami biraju sadržaje koje će gledati na internetu, mobitelu, TV-u str. 75.
- Tabela 37. Roditelji svakodnevno provode vrijeme sa djetetom prilikom njegovog slobodnog vremena str. 75.
- Tabela 38. Tri dominantne aktivnosti koje učenici provode u slobodno vrijeme prema mišljenju roditelja str. 76.
- Tabela 39. Prakticiranje duhovnih i vjerskih aktivnosti djece prema mišljenju roditelja str. 77.

Tabela 40. Zajedničko prisustvovanje roditelja i djece kulturnim događajima u gradu str. 78.

Tabela 41. Zajedničko prisustvovanje roditelja i djece sportskim manifestacijama u gradu str. 78.

Tabela 42. Mišljenje roditelja o tome da li djeca svakodnevno kvalitetno provode svoje slobodno vrijeme str. 79.

PRILOZI

PRILOG 1. Protokol intervjua za učenike razredne nastave

ISTRAŽIVAČ: Fejzović Elma

TEMA ISTRAŽIVAČKOG RADA:

Provođenje slobodnog vremena učenika OŠ "Omer Mušić" u Kaknju

MJESTO I VRIJEME INTERVJUA: _____

PODACI O ISPITANIKU:

RAZRED (zaokružiti):   I   II   III   IV   V

SPOL (zaokružiti):   Muški   Ženski

PROTOKOL INTERVJUA

1. Da li treniraš neki sport?   DA   NE

Ako DA koji? _____

2. U slobodno vrijeme vozim bicikl.

NIKAKO   JEDNOM SEDMIČNO   VIŠE PUTA SEDMIČNO   SVAKI DAN

3. U slobodno vrijeme šetam.

NIKAKO   JEDNOM SEDMIČNO   VIŠE PUTA SEDMIČNO   SVAKI DAN

4. U slobodno vrijeme idem u kino, pozorište.

NIKAKO   JEDNOM SEDMIČNO   VIŠE PUTA SEDMIČNO   SVAKI DAN

5. U slobodno vrijeme idem u džamiju/crkvu (molitvu, vjersku nastavu).

NIKAKO   JEDNOM SEDMIČNO   VIŠE PUTA SEDMIČNO   SVAKI DAN

6. Slobodno vrijeme provodim čitajući knjige, časopise, stripove.

NIKAKO   JEDNOM SEDMIČNO   VIŠE PUTA SEDMIČNO   SVAKI DAN

7. Da li imaš svoj mobitel?   DA   NE

Ako je na 7. pitanje odgovor pozitivan onda slijede pitanja 8 , 9 i 10, a ako je odgovor negativan onda slijedi pitanje 10.

8. Koliko vremena dnevno provodiš koristeći mobitel?

15 minuta   30 minuta   1 sat   2 sata   više od 2 sata

9. Za koje aktivnosti ti najčešće služi mobitel?

učenje   igrice   razgovori (pozivi/poruke)
društvene mreže (facebook,instagram)   drugo:_____

10. Nabroji aktivnosti koje najčešće obavljaš u svoje slobodno vrijeme?

Zahvaliti se ispitanicima na kraju intervjua.

PRILOG 2. Anketni upitnik za učenike predmetne nastave

ISTRAŽIVAČ: Fejzović Elma

TEMA ISTRAŽIVAČKOG RADA:

Provođenje slobodnog vremena učenika OŠ "Omer Mušić" u Kaknju

ANKETA ZA UČENIKE

Učenici,

pažljivo pročitajte uputstvo za izradu ankete. Istraživanje ima za cilj da ispita kako učenici provode svoje slobodno vrijeme. Veoma je važno da pročitate sva pitanja, da prilikom odgovaranja budete iskreni i da zaokružite onaj odgovor koji se odnosi na vas. Hvala!

Tvoji podaci:

RAZRED (zaokruži):   VI   VII   VIII   IX

SPOL (zaokruži):   MUŠKI   ŽENSKI

1. Da li treniraš neki sport?   DA   NE

Ako DA koji? _____

2. U slobodno vrijeme posjećujem sportska dešavanja u mom gradu i šire.

SVAKI DAN   JEDNOM SEDMIČNO   VIŠE PUTA SEDMIČNO   NIKAD

3. U slobodno vrijeme šetam.

SVAKI DAN   JEDNOM SEDMIČNO   VIŠE PUTA SEDMIČNO   NIKAD

4. U slobodno vrijeme vozim bicikl.

SVAKI DAN   JEDNOM SEDMIČNO   VIŠE PUTA SEDMIČNO   NIKAD

5. U slobodno vrijeme posjećujem kulturna dešavanja u mom gradu i šire.

SVAKI DAN   JEDNOM SEDMIČNO   VIŠE PUTA SEDMIČNO   NIKAD

6. Slobodno vrijeme provodim u vjerskim ustanovama i praktikujem vjeru (molitve, kursevi, vjerska nastava).

SVAKI DAN JEDNOM SEDMIČNO VIŠE PUTA SEDMIČNO NIKAD

7. U slobodno vrijeme čitam knjige, časopise, stripove.

SVAKI DAN JEDNOM SEDMIČNO VIŠE PUTA SEDMIČNO NIKAD

8. Koliko vremena dnevno provedeš gledajući televiziju?

15 minuta 30 minuta 1 sat 2 sata više od 2 sata

9. Koliko vremena dnevno provedeš na internetu?

15 minuta 30 minuta 1 sat 2 sata više od 2 sata

10. Na internetu ili televiziji gledam korisne sadržaje.

NIKAD RIJETKO PONEKAD ČESTO UVIJEK

11. Slobodno vrijeme provodim gledajući serije, filmove, reality programe.

NIKAD RIJETKO PONEKAD ČESTO UVIJEK

12. Slobodno vrijeme provodim uz zabavne sadržaje na internetu (društvene mreže, slušanje muzike, gledanje filmova, igrice, itd.).

NIKAD RIJETKO PONEKAD ČESTO UVIJEK

13. Da li imaš vlastiti mobitel? DA NE

14. Mobitel koristim za komunikaciju sa drugima (poruke, pozivi).

NIKAD RIJETKO PONEKAD ČESTO UVIJEK

15. Mobitel koristim za zabavu (internet, igrice).

NIKAD RIJETKO PONEKAD ČESTO UVIJEK

16. Koje još aktivnosti obavljaš u svoje slobodno vrijeme?

PRILOG 3. Anketni upitnik za nastavnike

ISTRAŽIVAČ: Fejzović Elma

TEMA ISTRAŽIVAČKOG RADA:

Provođenje slobodnog vremena učenika OŠ "Omer Mušić" u Kaknju

ANKETA ZA NASTAVNIKE

Poštovani nastavnici,

ispred vas se nalazi anketni upitnik. Mišljenje nastavnika o tome kako učenici provode slobodno vrijeme je veoma važno, a rezultate koje dobijemo koristiti ćemo samo u svrhu istraživačkog rada. Molimo vas da prilikom odgovaranja na pitanja budete iskreni. Prilikom odgovaranja na pitanja zaokružite samo jedan odgovor koji smatrate tačnim. Hvala!

Vaši podaci:

SPOL (zaokružite):   MUŠKI   ŽENSKI

PREDMET KOJI PREDAJETE: _____

GODINE RADNOG STAŽA U PROSVJETI: _____

1. Učenici provode svoje slobodno vrijeme baveći se nekom sportskom aktivnošću.
NIKAKO   JEDNOM SEDMIČNO   VIŠE PUTA SEDMIČNO   SVAKI DAN
2. Učenici u slobodno vrijeme prisustvuju kulturnim sadržajima u kinu, pozorištu, domu kulture, itd.
NIKAKO   JEDNOM SEDMIČNO   VIŠE PUTA SEDMIČNO   SVAKI DAN
3. Učenici koriste slobodno vrijeme u svrhu samoobrazovanja, dopune postojećih znanja kroz čitanje knjiga, časopisa, koristeći informacije sa interneta, itd.
NIKAKO   JEDNOM SEDMIČNO   VIŠE PUTA SEDMIČNO   SVAKI DAN
4. Učenici provode svoje slobodno vrijeme uz vjerske aktivnosti i prakticiranje vjere.
NIKAKO   JEDNOM SEDMIČNO   VIŠE PUTA SEDMIČNO   SVAKI DAN
5. Učenicima mobitel služi samo za zabavu.
NIKAD   RIJETKO   PONEKAD   ČESTO   UVIJEK

6. Zaokružite tri aktivnosti koje su dominantne kada je u pitanju provođenje slobodnog vremena učenika?

čitanje   druženje sa vršnjacima   internet (igranje igrica)   kino i pozorište

gledanje TV-a   sport   vjerske aktivnostima   vožnja biciklom

humanitarni rad   društvene mreže   nešto drugo: _____

7. Smatram da učenici svoje slobodno vrijeme svakodnevno provode na kvalitetan način.

NIKAD   RIJETKO   PONEKAD   ČESTO   UVIJEK

PRILOG 4. Anketni upitnik za roditelje

ISTRAŽIVAČ: Fejzović Elma

TEMA ISTRAŽIVAČKOG RADA:

Provođenje slobodnog vremena učenika OŠ "Omer Mušić" u Kaknju

ANKETA ZA RODITELJE

Poštovani roditelji,

ispred vas se nalazi anketni upitnik, a rezultati će se koristiti u svrhu istraživačkog rada i podizanja kvaliteta slobodnog vremena učenika. Molimo vas da budete iskreni. Prilikom odgovaranja na dolje navedena pitanja zaokružite jednu od tvrdnji koja se u najvećoj mjeri odnosi na vaše dijete. Hvala!

Vaši podaci:

SPOL (zaokružite):   MUŠKI   ŽENSKI

ZANIMANJE: _____

GODINE STAROSTI: _____

1. Moje dijete planira i organizuje svoje slobodno vrijeme.

NIKAD   RIJETKO   PONEKAD   ČESTO   UVIJEK

2. U dogovoru sa djetetom kreiram njegove aktivnosti u slobodnom vremenu.

NIKAD   RIJETKO   PONEKAD   ČESTO   UVIJEK

3. Dopuštam djetetu da samo bira sadržaje koje će gledati na internetu, mobitelu, TV-u.

NIKAD   RIJETKO   PONEKAD   ČESTO   UVIJEK

4. Svakodnevno provodim vrijeme sa djetetom prilikom njegovog slobodnog vremena.

NIKAD   RIJETKO   PONEKAD   ČESTO   UVIJEK

5. Zaokružite tri aktivnosti koje Vaše dijete najčešće provodi u svom slobodnom vremenu.

čitanje	gledanje TV-a
druženje s vršnjacima	sport
internet (igranje igrica)	vjerske aktivnosti
kino i pozorište	nešto drugo: _____

6. Moje dijete slobodno vrijeme provodi prakticirajući duhovne i vjerske aktivnosti (posjećuje vjerske ustanove i prakticira vjeru).

NIKAKO   JEDNOM SEDMIČNO   VIŠE PUTA SEDMIČNO   SVAKI DAN

7. Sa djetetom prisustvujem kulturnim događajima u našem gradu.

NIKAKO   JEDNOM SEDMIČNO   VIŠE PUTA SEDMIČNO   SVAKI DAN

8. Zajedno sa djetetom posjećujem sportske manifestacije.

NIKAKO   JEDNOM SEDMIČNO   VIŠE PUTA SEDMIČNO   SVAKI DAN

9. Mislim da moje dijete svakodnevno kvalitetno provodi slobodno vrijeme.

NIKAD   RIJETKO   PONEKAD   ČESTO   UVIJEK